

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістр

за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
за темою: «Удосконалення системи управління митною справою в
Україні з урахуванням зарубіжного досвіду»

Виконала: студентка групи ПУ23-1м
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Кім Іннеса Віталіївна

Керівник: Івашова Людмила Миколаївна,
доктор наук з державного управління, професор

Рецензент: Крушельницька Таїсія Анатоліївна,
професор кафедри
(місце роботи)

Дніпро
2024

АНОТАЦІЯ

Кім І.В. Удосконалення системи управління митною справою в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Мета магістерської роботи полягає у вивченні сучасних підходів до управління митною сферою в Україні, виявленні недоліків чинної системи та розробці шляхів її вдосконалення з урахуванням кращих міжнародних практик.

У роботі визначено основні принципи організації митного адміністрування, проаналізовано його правове регулювання та організаційні засади. Досліджено досвід зарубіжних країн, таких як члени ЄС, США, Канада та Великобританія, у запровадженні інноваційних підходів до митного контролю. Оцінено сучасний стан цифровізації митної справи в Україні, зокрема використання автоматизованих систем управління ризиками та електронного декларування.

Результатом дослідження стало визначення основних напрямів реформування системи управління митною справою. Запропоновано механізми інтеграції цифрових технологій, підходів до підвищення прозорості процедур і зниження адміністративного навантаження. Окремо розроблено рекомендації щодо адаптації кращих міжнародних практик для української митної системи з метою забезпечення ефективного державного контролю, стимулювання зовнішньоекономічної діяльності та посилення економічної безпеки.

Ключові слова: митна справа, цифрові технології, управління ризиками, митний контроль, міжнародні практики, прозорість процедур, електронне декларування, реформування, державна митна служба, економічна безпека.

SUMMARY

Kim I.V. Improving the customs management system in Ukraine based on international experience

Qualification work for the Master's degree in the specialty 281 "Public Administration and Management". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The purpose of the master's thesis is to study modern approaches to customs management in Ukraine, identify shortcomings of the existing system, and develop ways to improve it based on best international practices.

The thesis defines the fundamental principles of customs administration, analyzes its legal framework and organizational foundations. The study examines the experience of foreign countries, such as EU members, the USA, Canada, and the UK, in implementing innovative customs control approaches. The current state of digitalization of customs processes in Ukraine is assessed, particularly the use of automated risk management systems and electronic declarations.

The research results identified key areas for reforming the customs management system. Mechanisms for integrating digital technologies, improving procedural transparency, and reducing administrative burdens are proposed. Recommendations for adapting international best practices to the Ukrainian customs system are developed to ensure effective state control, stimulate foreign economic activity, and enhance economic security.

Key words: customs management, digital technologies, risk management, customs control, international practices, procedural transparency, electronic declaration, reform, State Customs Service, economic security.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1.....	9
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ	9
В УКРАЇНІ.....	9
1.1 Закономірності та особливості процесів управління державною митною справою.....	9
1.2 Основні завдання та функції системи управління митною справою .	16
1.3 Особливості нормативно-правового забезпечення управління в митній сфері	24
РОЗДІЛ 2.....	31
АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	31
2.1 Досвід управління митною справою в країнах-членах ЄС	31
2.2 Досвід управління митною справою в країнах Північної Америки (США та Канади)	42
2.3 Особливості управління митною справою Королівства Великобританія	54
РОЗДІЛ 3.....	61
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ В УКРАЇНІ.....	61
3.1 Імплементация зарубіжного досвіду управління митною справою в практичну діяльність Державної митної служби України	61
3.2 Впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій в управлінській діяльності митних органів	67
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВМД – вантажна митна декларація

ДМСУ – Державна митна служба України

ЄС – Європейський Союз

ККМ – кодекс комерційного митництва

МД – митна декларація

МКУ – Митний кодекс України

ОМС – органи митної служби

ПЗ – програмне забезпечення

ПМЗ – підприємства митного забезпечення

СМДП – система міжнародних дорожніх перевезень

ТЗ – транспортний засіб

ТН – товарна номенклатура

УВТ – управління валютного контролю

УМ – управління митницею

ФОП – фізична особа-підприємець

ЮО – юридична особа

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах інтеграції України до європейського та світового співтовариства, підвищення вимог до економічної безпеки та забезпечення прозорості митних процедур постає необхідність ефективної організації системи управління митною справою. Митна справа традиційно виступає ключовим інструментом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення економічного суверенітету та стимулювання торгівлі. Водночас глобалізація, цифровізація економіки та міжнародні зобов'язання України вимагають нових підходів до управління митними процесами.

З огляду на виклики, пов'язані із зростанням обсягів міжнародної торгівлі, активізацією транскордонної злочинності, а також необхідністю адаптації до світових стандартів, реформування митної системи України є невід'ємною складовою ефективного державного управління. Впровадження інноваційних механізмів управління, орієнтованих на передовий зарубіжний досвід, зокрема країн ЄС, США, Канади та Великобританії, відкриває можливості для вдосконалення національної митної системи, підвищення її ефективності та зниження адміністративних бар'єрів.

Митній політиці та державній митній справі присвячено численні наукові праці вітчизняних дослідників. Зокрема, окремі аспекти управління державною митною справою стали об'єктом досліджень І. Бережнюка. Питання митного контролю в контексті спрощення процедур міжнародної торгівлі розглядаються у працях І. Несторишина. Теоретико-методологічні засади митної політики та митної справи досліджені в роботах П. Пашка. В. Туржанський неодноразово звертався до питань митних процедур. Зарубіжний досвід реалізації державної митної справи аналізували О. Фрадинський, а також І. Бережнюк, А. Крисоватий, І. Несторишин, П. Пашко, В. Туржанський та інші.

Метою магістерської роботи є аналіз і оцінка сучасного стану управління митною справою в Україні та розробка рекомендацій щодо вдосконалення цієї системи з урахуванням міжнародного досвіду. Особливу увагу приділено використанню цифрових технологій та інструментів автоматизації, які сприяють прозорості процесів, підвищенню ефективності митного контролю та зменшенню корупційних ризиків.

Завданнями дослідження визначено такі:

- проаналізувати закономірності та особливості управління митною справою в Україні, визначити проблеми та бар'єри;
- розкрити основні функції та завдання митної системи в контексті її інтеграції у міжнародну економіку;
- оцінити нормативно-правове забезпечення митної діяльності в Україні та його відповідність міжнародним стандартам;
- вивчити досвід країн ЄС щодо цифровізації митних процесів та адаптації цих підходів для України;
- дослідити використання інноваційних технологій у митному адмініструванні країн Північної Америки (США, Канада);
- розглянути особливості управління митною справою у Великобританії та можливості інтеграції їхніх підходів в українську митну систему;
- розробити рекомендації щодо впровадження зарубіжного досвіду управління митною справою в Україні;
- оцінити перспективи цифровізації діяльності митних органів України.

Об'єктом дослідження є система управління митною справою в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні підходи до вдосконалення управління митною справою в умовах інтеграції до міжнародної спільноти.

Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема системний підхід, аналіз і синтез, статистичні методи, а також прогнозування. Особливий акцент зроблено на використанні організаційно-управлінських моделей, адаптованих до умов України.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти, зокрема Конституція України, Митний кодекс України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, міжнародні нормативно-правові акти, такі як Конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція), Конвенція про процедуру спільного транзиту, а також інші закони та підзаконні акти, що регламентують питання митної справи та зовнішньоекономічної діяльності.

Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні підходів до управління митною справою, зокрема через адаптацію передових міжнародних практик, інтеграцію цифрових технологій у митні процеси та розробку практичних рекомендацій щодо модернізації діяльності Державної митної служби України.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання розроблених рекомендацій у процесі реформування митної системи України. Зокрема, результати можуть бути корисними при підготовці нормативно-правових актів, що регламентують діяльність митної служби, а також у процесі навчання фахівців у сфері митного адміністрування.

Апробація результатів дослідження. Окремі результати магістерського дослідження доповідалися на I-й Міжнародній науково-практичній конференції «Світовий досвід публічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: митна безпека та протидія корупції» (УМСФ, Дніпро, 31 травня 2024 р.). Сертифікат № EUFOCUSACU/C/2024-6 від

Структура і обсяг роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів (вісім підрозділів), висновків, загальний обсяг яких складає 85 сторінок. Список використаних джерел містить 63 найменувань. У роботі вміщено 2 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ В УКРАЇНІ

1.1 Закономірності та особливості процесів управління державною митною справою

Процес управління митною справою є надзвичайно складним і багатогранним, оскільки охоплює широкий спектр діяльності, спрямованої на забезпечення економічної безпеки країни, контроль за дотриманням митного законодавства, сприяння міжнародній торгівлі, боротьбу з контрабандою та незаконним переміщенням товарів через державний кордон. В умовах глобалізації та інтеграції України у світову економічну систему управління митною справою набуває нового значення, оскільки стає важливим елементом підтримки державного суверенітету і захисту національних інтересів. Одним із основних закономірностей у цій сфері є те, що ефективність митної служби безпосередньо залежить від здатності системи до швидкої адаптації до зовнішніх викликів, таких як зміни в міжнародному законодавстві, запровадження нових інформаційних технологій та стрімке зростання обсягів міжнародної торгівлі [1].

Управління митною справою включає комплекс функцій, що охоплюють як регулятивні, так і виконавчі аспекти. З одного боку, це розробка і впровадження правових норм, які забезпечують ефективну регуляцію зовнішньоекономічної діяльності та захист внутрішнього ринку від небезпечних чи неякісних товарів. З іншого боку, митні органи виконують численні адміністративні функції, спрямовані на забезпечення виконання законів і норм, що регулюють митну справу. Одним із ключових принципів у цій сфері є принцип законності, згідно з яким всі митні процедури та дії митних органів мають відповідати чинному законодавству і міжнародним зобов'язанням України. Важливим аспектом є також принцип прозорості, який

передбачає, що всі процедури мають бути чітко регламентовані, а інформація про вимоги та правила має бути доступною для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Особливу увагу в управлінні митною справою слід приділяти застосуванню сучасних інформаційних технологій, які значно спрощують і прискорюють процес митного оформлення. Запровадження електронного декларування дозволило зменшити бюрократичні перепони та мінімізувати ризики корупції. Використання автоматизованих систем аналізу та управління ризиками сприяє тому, що митні органи можуть оперативно ідентифікувати потенційні загрози та здійснювати вибірковий контроль, що підвищує ефективність їхньої роботи. Водночас слід враховувати, що запровадження нових технологій вимагає від митних службовців високого рівня професійної підготовки та регулярного підвищення кваліфікації [2].

Закономірності управління митною справою також включають динамічну зміну ролі митних органів у структурі державного управління. З одного боку, митні органи залишаються ключовими інструментами забезпечення державної безпеки і боротьби з нелегальним обігом товарів, з іншого боку — вони дедалі більше виконують функції сприяння міжнародній торгівлі та залучення іноземних інвестицій. У цьому контексті одним із головних завдань є гармонізація митного законодавства України із законодавством Європейського Союзу, що сприятиме створенню більш сприятливих умов для ведення бізнесу та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

Важливою особливістю процесу управління митною справою є необхідність комплексного підходу до вирішення питань, пов'язаних із захистом національних економічних інтересів. Митні органи повинні забезпечувати не лише ефективний контроль за переміщенням товарів через кордон, але й створювати умови для швидкого і безперешкодного проходження законних товарів і транспортних засобів. Для цього використовуються різні механізми спрощення митних процедур, такі як запровадження режиму "єдиного вікна", який передбачає подачу всіх необхідних документів через одну

інформаційну систему, що знижує адміністративне навантаження на бізнес і сприяє прискоренню торговельних операцій.

Значну роль у процесі управління митною справою відіграє міжнародна співпраця. Україна є членом численних міжнародних організацій, таких як Всесвітня митна організація, які встановлюють стандарти і правила для митних процедур. Виконання міжнародних зобов'язань і співпраця з митними службами інших країн дозволяє обмінюватися інформацією про переміщення товарів, спільно боротися з контрабандою та незаконним обігом товарів. Особливо актуальним є питання боротьби з транскордонною організованою злочинністю, яка вимагає тісної координації між митними службами різних держав [11].

Ще однією закономірністю є необхідність збалансованого підходу до здійснення митного контролю. З одного боку, митні органи мають забезпечувати суворий контроль за дотриманням законодавства і попереджати незаконне переміщення товарів, з іншого боку, надмірний контроль може негативно впливати на швидкість і ефективність торговельних операцій, створюючи перешкоди для розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Тому важливо впроваджувати сучасні методи управління ризиками, які дозволяють зосередити ресурси на найбільш проблемних ділянках і здійснювати вибіркового контроль.

Таким чином, управління митною справою є складним процесом, що вимагає постійного вдосконалення і врахування як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. В умовах інтеграції України у світову економіку та глобалізації митні органи стають важливим елементом забезпечення економічної безпеки і сприяння міжнародній торгівлі. Це вимагає використання сучасних технологій, гармонізації законодавства з міжнародними стандартами та ефективної співпраці з іншими країнами і міжнародними організаціями [9].

Загалом, закономірності та особливості управління державною митною справою відображають унікальну природу цього процесу, пов'язаного із

забезпеченням економічної безпеки, наповненням бюджету, захистом національних інтересів, а також дотриманням міжнародних стандартів.

Основними рисами закономірності управління державною митною справою вважаємо наступне:

- *системність*, адже управління митною справою є частиною загальної системи державного управління та економіки, яка охоплює правові, організаційні, інформаційні та кадрові аспекти;

- *інтеграція з міжнародними нормами*, оскільки сучасна митна політика формується з урахуванням норм і стандартів міжнародних організацій, таких як СОТ, ВМО та регіональних об'єднань, зокрема ЄС);

- *адаптивність*, що передбачає постійну модернізацію митної системи у відповідь на зміни в міжнародній торгівлі, технологіях і політичних умовах;

- *прозорість і підзвітність*, які забезпечуються використанням цифрових інструментів для підвищення відкритості митної служби та запобігання корупції;

- *баланс економічної та безпекової функцій*, адже митна служба повинна одночасно стимулювати зовнішньоекономічну діяльність і забезпечувати захист національних інтересів.

Водночас вважаємо за доцільне підкреслити, що зважаючи на специфіку діяльності митної служби особливості управління державною митною справою полягають у наступному:

1. *Правове регулювання* митної справи, що визначається Митним кодексом України і спеціальними законами, які встановлюють процедури митного оформлення, оподаткування товарів, і боротьби з контрабандою.

Зокрема, митна справа в Україні врегульовується нормами митного права, що базується на сукупності нормативно-правових актів, що визначають основи здійснення та управління митною діяльністю, порядок переміщення товарів через митний кордон, а також митні процедури та відповідальність. Основним джерелом митного права є Митний кодекс України (чинна редакція від 13

березня 2012 року № 4495-VI) [53], який встановлює правила ввезення, вивезення, транзиту та митного оформлення товарів і транспортних засобів.

Іншим важливим документом є Закон України "Про митний тариф України" (від 4 червня 2020 року № 674-IX) [37], що визначає ставки ввізного мита відповідно до міжнародної Гармонізованої системи опису та кодування товарів. Його застосування забезпечує правильне визначення митної вартості товарів. Наприклад, при ввезенні побутової техніки підприємство має розрахувати мито відповідно до тарифної ставки, визначеної цим законом.

Також у сфері митного регулювання застосовуються міжнародні договори, такі як Угода про асоціацію між Україною та ЄС (ратифікована Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року) [55], яка впливає на зниження митних тарифів і спрощення митних процедур. Наприклад, український експортер сільськогосподарської продукції, який виконує вимоги сертифікації, може скористатися зниженими ставками ввізного мита в країнах ЄС.

Значну роль відіграють також міжнародні угоди, зокрема Кіотська конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, яка встановлює єдині стандарти митного оформлення та митного контролю. Її норми впроваджуються через автоматизацію митного оформлення, наприклад, шляхом використання системи електронного декларування [10].

У практиці митного регулювання широко застосовуються постанови Кабінету Міністрів України, зокрема порядок заповнення митних декларацій і здійснення попереднього документального контролю. Наприклад, при імпорті медичного обладнання підприємство повинно пройти попередній контроль, підтвердивши відповідність товарів вимогам технічних регламентів.

Сучасне митне право України активно адаптується до європейських стандартів, що забезпечує прозорість митних процедур, сприяє міжнародній торгівлі та гармонізує національне законодавство з міжнародними зобов'язаннями України.

2. *Функції митної служби*, що визначають контроль за дотриманням правил міжнародної торгівлі, адміністрування митних платежів, забезпечення митної безпеки та сприяння економічному розвитку.

Так, функція контролю за дотриманням правил міжнародної торгівлі передбачає перевірку документів, митних декларацій та походження товарів та постійний моніторинг за виконанням митного законодавства для запобігання порушенням митного законодавства.

Функція адміністрування митних платежів забезпечує збір митних податків та платежів, таких як мито, акцизи та ПДВ на імпорт, а також правильне нарахування і своєчасну сплату митних зборів.

Функція забезпечення безпеки реалізується через виявлення і запобігання незаконному ввезенню заборонених товарів (зброя, наркотики, контрафакт) та захист населення від небезпечних продуктів через контроль за стандартами безпеки.

Функція сприяння економічному розвитку передбачає створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі шляхом зниження бюрократичних бар'єрів та інтеграцію із системами електронної комерції для полегшення операцій.

3. *Інституційна структурою митної служби*, що включає центральний орган управління (Державна митна служба) та регіональні підрозділи.

Державна митна служба України (Держмитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямована на забезпечення економічної безпеки країни, сприяння розвитку зовнішньоекономічних відносин та дотримання митного законодавства. Вона діє на підставі Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227.[56] Цей документ визначає правовий статус, основні завдання та повноваження Держмитслужби.

Основними функціями Держмитслужби є контроль за рухом товарів і транспортних засобів через митний кордон України, боротьба з контрабандою та іншими порушеннями митного законодавства, управління митною

інфраструктурою, а також класифікація та кодування товарів згідно з міжнародними стандартами. Крім того, вона координує міжнародну співпрацю в митній сфері та здійснює регуляторну діяльність шляхом видачі обов'язкових до виконання нормативних актів. Діяльність Держмитслужби відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та дотриманні законодавства на митному кордоні України. Для вирішення важливих питань при Держмитслужбі діє колегія, яка включає Голову, його заступників та інших посадовців.

До системи митних органів входять також регіональні митниці, які здійснюють контроль за дотриманням митного законодавства, справлянням митних платежів, боротьбою з контрабандою та веденням митної статистики. Кількість регіональних митниць, їх зони діяльності та компетенція визначаються Держмитслужбою [4].

Наступним елементом митної системи є митниці. Митниця — це державний орган, що забезпечує захист економічних інтересів України, контроль за дотриманням митного законодавства, а також стягнення мита, податку на додану вартість, акцизу та інших митних платежів. Вона підпорядковується регіональній митниці.

За територіальним розташуванням діяльності, митниці України умовно поділяються на прикордонні та внутрішні. Прикордонні митниці розташовані вздовж митного кордону, який переважно збігається з державним кордоном, і мають зв'язок із транспортними вузлами (аеропорти, залізничні станції, порти).

4. *Технологічне забезпечення митниць*, що включає в себе використання сучасних інформаційних систем для митного оформлення, аналізу ризиків і моніторингу потоків товарів, а також технічними засобами контролю.

5. *Глобалізаційні та інтеграційні процеси*, адже участь у міжнародних інтеграційних процесах з метою спрощення процедур і гармонізації митного законодавства є невід'ємною частиною діяльності митних органів, що вимагає уваги управлінського апарату.

Загалом, митна служба є важливою складовою економічної безпеки країни та розвитку зовнішньої торгівлі. Її функції, структура і технологічна база спрямовані на забезпечення ефективного контролю, безпеки, а також стимулювання міжнародного співробітництва. Технологічний прогрес і глобалізація ставлять нові виклики, але також створюють можливості для вдосконалення митного адміністрування [3].

Реформа митної служби України включає впровадження електронного митного оформлення, боротьбу з корупцією та інтеграцію з європейськими стандартами. Тоді як уніфікована митна політика ЄС в рамках митного союзу забезпечує вільний рух товарів між країнами-членами.

Таким чином закономірності та особливості управління митною справою вимагають постійного вдосконалення інституційної структури, адаптації до глобальних змін і забезпечення прозорості. Ефективне управління митною сферою є ключовим фактором для підтримки економічної безпеки держави та її інтеграції у світову економіку.

1.2 Основні завдання та функції системи управління митною справою

Система управління митною справою виконує важливу роль у забезпеченні економічної безпеки держави, контролі за дотриманням митного законодавства, а також створенні сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі. Основні завдання системи управління митною справою визначаються необхідністю виконання численних функцій, які спрямовані на ефективну реалізацію державної митної політики. Одним із першочергових завдань є захист економічних інтересів держави шляхом здійснення митного контролю та запобігання незаконному переміщенню товарів, транспортних засобів, коштів і цінностей через митний кордон України. Це завдання включає комплекс заходів, спрямованих на боротьбу з контрабандою, виявлення і попередження порушень митного законодавства, а також забезпечення надійного контролю за

дотриманням митних правил усіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.[15]

Одним із ключових напрямів діяльності системи управління митною справою є забезпечення своєчасного і повного стягнення митних платежів, таких як мито, податок на додану вартість, акцизний збір та інші збори, що встановлюються законодавством. Ці платежі є важливим джерелом надходжень до державного бюджету, тому митні органи мають забезпечувати їх нарахування і сплату у відповідності до вимог законодавства. Це передбачає ретельну перевірку документів, які супроводжують товари, що переміщуються через митний кордон, а також проведення митної оцінки товарів для визначення їх митної вартості. У разі виявлення порушень митного законодавства митні органи мають право накладати адміністративні стягнення або ініціювати притягнення до відповідальності винних осіб [6].

Іншим важливим завданням системи управління митною справою є забезпечення ефективного контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Це завдання включає не лише здійснення огляду та перевірки вантажів, а й застосування сучасних методів управління ризиками, які дозволяють ідентифікувати потенційно небезпечні або підозрілі товари. Використання таких методів дозволяє мінімізувати час на проведення митного контролю для сумлінних учасників зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. При цьому особливу увагу приділяють контролю за товарами, що мають стратегічне значення, а також за тими, які підпадають під обмеження або заборони на ввезення чи вивезення.[16]

Система управління митною справою виконує також інформаційно-аналітичні функції, які передбачають збір, обробку та аналіз даних щодо зовнішньоекономічної діяльності. Це дає змогу митним органам здійснювати моніторинг економічних процесів, виявляти та аналізувати потенційні загрози економічній безпеці країни, а також прогнозувати зміни у сфері

зовнішньоекономічної діяльності. На основі цих даних розробляються управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності роботи митних органів, удосконалення митних процедур і зниження рівня правопорушень у митній сфері. Інформаційно-аналітична функція є важливою складовою діяльності митних органів і передбачає тісну взаємодію з іншими державними органами, зокрема правоохоронними структурами, а також міжнародними організаціями, такими як Всесвітня митна організація.[17]

Функції системи управління митною справою також включають впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють автоматизувати процеси митного контролю та оформлення. Це сприяє зменшенню бюрократичних процедур, прискоренню митного оформлення вантажів і підвищенню прозорості діяльності митних органів. Одним із ключових завдань у цьому напрямі є створення інтегрованих інформаційних систем, які забезпечують обмін даними між митними органами, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іншими державними органами в режимі реального часу. Це дозволяє оперативно реагувати на зміну ситуації, мінімізувати ризики порушень митного законодавства та забезпечити ефективне управління митними процесами.[18]

Особливе місце в системі управління митною справою посідає гармонізація митного законодавства України із законодавством Європейського Союзу. Це завдання є надзвичайно важливим у контексті інтеграції України до європейської економічної системи та підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку. Митні органи повинні забезпечити імплементацію міжнародних стандартів і вимог у сфері митного контролю, що сприятиме створенню більш сприятливих умов для міжнародної торгівлі та залучення іноземних інвестицій. Зокрема, це стосується спрощення митних процедур, впровадження єдиних стандартів для обміну митною інформацією, а також взаємного визнання митних процедур із країнами-партнерами.[19]

Важливою функцією системи управління митною справою є взаємодія з іншими державними органами у питаннях контролю за дотриманням митного

законодавства. Це включає координацію дій із правоохоронними органами, зокрема у боротьбі з контрабандою та незаконним обігом наркотиків, зброї чи інших небезпечних товарів. Митні органи також співпрацюють із екологічними службами для контролю за ввезенням небезпечних або заборонених до ввезення товарів, які можуть завдати шкоди довкіллю. Окремим напрямом є співпраця з органами охорони здоров'я, яка передбачає контроль за товарами, що можуть становити загрозу здоров'ю населення, зокрема медикаментами, харчовими продуктами та іншими товарами, що підлягають обов'язковій сертифікації.

Завданням системи управління митною справою є також сприяння розвитку міжнародної торгівлі шляхом спрощення митних процедур і зниження адміністративного навантаження на бізнес. У цьому контексті важливу роль відіграє впровадження принципу "єдиного вікна", що дозволяє суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності подавати всі необхідні документи до митних органів через одну інформаційну систему. Це значно спрощує процес митного оформлення, скорочує час на проходження митного контролю та підвищує ефективність роботи митних органів. Також система управління митною справою має сприяти розвитку зовнішньоекономічної діяльності, створюючи умови для залучення іноземних інвестицій та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.[20]

Крім цього, система управління митною справою виконує важливу соціальну функцію, яка полягає у захисті прав споживачів і забезпеченні безпеки населення. Це завдання реалізується шляхом контролю за ввезенням на територію України товарів, які можуть бути небезпечними для здоров'я або порушувати права інтелектуальної власності. Митні органи здійснюють перевірку відповідності товарів міжнародним стандартам якості, контролюють дотримання санітарних, фітосанітарних, екологічних норм і стандартів, що дозволяє запобігти ввезенню на територію країни неякісних або заборонених товарів. У цьому контексті важливу роль відіграє взаємодія з іншими державними інституціями, такими як правоохоронні органи, органи екологічного контролю та служби захисту прав споживачів.[21]

Таким чином, основні завдання та функції системи управління митною справою є багатограними та охоплюють як економічні, так і соціальні аспекти діяльності держави. Вони спрямовані на забезпечення економічної безпеки, сприяння розвитку міжнародної торгівлі, захист прав споживачів і підтримку стабільності національної економіки. Ефективне виконання цих завдань можливе лише за умови тісної взаємодії з іншими державними органами, впровадження сучасних технологій та гармонізації законодавства з міжнародними стандартами.

Основні завдання та функції системи управління митною справою включають захист економічних інтересів держави, контроль за дотриманням митного законодавства, забезпечення своєчасного та правильного нарахування і сплати митних платежів. Вона також виконує функції регулювання товарообігу через митний кордон, забезпечує ефективний контроль за переміщенням товарів, транспортних засобів та інших предметів. Система управління митною справою сприяє боротьбі з контрабандою та іншими порушеннями митного законодавства, запобігає незаконному обігу заборонених або обмежених до ввезення/вивезення товарів. Важливу роль відіграє в удосконаленні митної політики, гармонізації митних процедур відповідно до міжнародних стандартів, спрощенні митних формальностей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Система також відповідає за надання митних пільг, моніторинг дотримання умов щодо ввезення і вивезення товарів та транспортних засобів, а також проведення митної статистики, що дозволяє аналізувати та прогнозувати стан зовнішньоекономічної діяльності країни.[22]

Таблиця 1.1.

Завдання управління митною справою

Завдання	Опис
Захист економічних інтересів держави	Здійснення митного контролю, запобігання незаконному переміщенню товарів, боротьба з контрабандою.
Контроль за дотриманням митного законодавства	Забезпечення виконання митних правил усіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.
Стягнення митних платежів	Забезпечення своєчасного і повного нарахування та сплати мита, ПДВ, акцизного збору та інших зборів.

Спрощення митних процедур	Впровадження принципу "єдиного вікна", зменшення бюрократії, скорочення часу на оформлення вантажів.
Гармонізація законодавства	Узгодження українського митного законодавства з нормами ЄС та міжнародними стандартами.
Розвиток міжнародної торгівлі	Створення сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності, залучення іноземних інвестицій.
Інформаційно-аналітична діяльність	Збір, обробка і аналіз даних щодо зовнішньоекономічної діяльності для ухвалення управлінських рішень.
Взаємодія з іншими органами	Співпраця з правоохоронними, екологічними та санітарними службами для контролю за небезпечними товарами.
Соціальна функція	Захист споживачів від ввезення небезпечних, неякісних товарів, контроль за дотриманням стандартів.
Модернізація системи	Впровадження новітніх технологій для автоматизації процесів та підвищення ефективності.

Джерело: Складено автором на основі джерела [56]

Крім того, система управління митною справою виконує інформаційно-аналітичні функції, які спрямовані на збір, обробку та аналіз даних щодо переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. Це дає можливість здійснювати моніторинг та оцінку економічних ризиків, покращувати ефективність роботи митних органів та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Система також забезпечує взаємодію з іншими державними органами та міжнародними організаціями, зокрема для обміну інформацією та координації дій у питаннях боротьби з контрабандою, митними порушеннями, а також у питаннях застосування митних тарифів і нетарифного регулювання. Одним з завдань системи управління митною справою є впровадження новітніх інформаційних технологій для автоматизації митних процесів, що дозволяє зменшити час на оформлення вантажів і підвищити прозорість митних процедур. Усі ці заходи спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, залучення іноземних інвестицій і посилення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародній арені.

Також важливою функцією системи управління митною справою є контроль за правильністю нарахування та сплати митних платежів, зокрема мита, податку на додану вартість, акцизного збору та інших зборів. Це завдання включає перевірку відповідності декларованої вартості товарів, їхнього класифікаційного коду згідно з Українською класифікацією товарів

зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) і країни походження товару. Митні органи забезпечують дотримання правил митного регулювання, що включає застосування режимів імпорту, експорту, транзиту та інших митних процедур. Важливим аспектом є запобігання митним правопорушенням, включаючи контрабанду, порушення митних правил і ухилення від сплати митних платежів. Для цього митні органи можуть здійснювати заходи оперативного контролю, такі як перевірки документів, митні огляди товарів і транспортних засобів, а також застосовувати спеціальні заходи, зокрема особистий огляд у виключних випадках. Система управління митною справою також відіграє значну роль у забезпеченні економічної безпеки держави, запобіганні ввезенню небезпечних товарів, захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції та стимулюванні розвитку національного виробництва через ефективне застосування митно-тарифної політики.[23]

Окрім економічних функцій, система управління митною справою виконує і важливу соціальну місію. Вона спрямована на захист населення від ввезення на територію України небезпечних або неякісних товарів, які можуть загрожувати здоров'ю чи безпеці людей. Це включає контроль за дотриманням санітарних, ветеринарних, фітосанітарних, екологічних та інших стандартів, передбачених законодавством. Митні органи здійснюють перевірку відповідності товарів технічним регламентам та стандартам якості, а також запобігають переміщенню через кордон заборонених предметів, таких як наркотики, зброя, вибухові речовини або продукція, що порушує права інтелектуальної власності. У цьому контексті важливу роль відіграє співпраця митних органів з іншими державними інституціями, такими як правоохоронні органи, санітарні служби, органи екологічного контролю тощо. Однією з ключових функцій митної системи є сприяння міжнародній торгівлі та розвитку зовнішньоекономічної діяльності України. Це досягається шляхом створення сприятливих умов для прискореного проходження митного контролю та оформлення вантажів, зниження адміністративного навантаження на суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності та гармонізації митного законодавства України з міжнародними нормами і стандартами.[24]

Система управління митною справою також передбачає використання сучасних технологій для автоматизації процесів митного контролю та оформлення, що дозволяє скоротити час обробки вантажів та підвищити ефективність роботи митних органів. Інформаційні системи, що забезпечують електронний обмін даними між учасниками зовнішньоекономічної діяльності, митницею та іншими контролюючими органами, сприяють зменшенню бюрократії та зниженню ризиків корупції.

Крім того, важливим аспектом митного управління є забезпечення прозорості та доступності інформації для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності. Це включає надання консультаційної підтримки, розробку рекомендацій і роз'яснень щодо митного законодавства, а також проведення навчальних заходів для підприємств. Спрощення процедур митного контролю, упровадження принципів єдиного вікна та надання можливостей для попереднього оформлення товарів є важливими кроками до створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні.[25]

Таблиця 1.2.

Функції управління митною справою

Функції	Опис
Здійснення митного контролю	Огляд товарів, перевірка документів, застосування методів управління ризиками.
Адміністрування митних платежів	Перевірка відповідності товарів тарифам, розрахунок та стягнення платежів.
Боротьба з контрабандою	Виявлення та запобігання незаконному переміщенню товарів через кордон.
Забезпечення економічної безпеки	Моніторинг загроз, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю.
Митна оцінка товарів	Визначення вартості, коду товару та країни походження для митного оформлення.
Інформаційна взаємодія	Обмін даними між митними органами, підприємствами та іншими державними структурами.
Контроль за стратегічними товарами	Моніторинг і контроль за переміщенням товарів із обмеженнями чи заборонами.
Вдосконалення митних процедур	Спрощення митних формальностей, впровадження електронних систем.
Міжнародна співпраця	Укладення угод, координація дій із країнами-партнерами та міжнародними організаціями.

Підвищення прозорості	Забезпечення доступності інформації, консультативна підтримка суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.
-----------------------	--

Джерело: Складено автором на основі джерела [56]

Управління митною справою також передбачає розвиток міжнародної співпраці у митній сфері. Це включає укладення угод про взаємне визнання митних процедур, обмін інформацією про товари та транспортні засоби, а також спільні заходи з контролю та боротьби з контрабандою. Міжнародна співпраця дозволяє Україні інтегруватися у світову економіку та забезпечити конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Таким чином, основні завдання та функції системи управління митною справою охоплюють широкий спектр економічних, соціальних і правових аспектів. Це не лише забезпечення державних інтересів у сфері зовнішньоекономічної діяльності, але й захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, підтримка конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення належного рівня безпеки і якості товарів, що імпортуються. Система митної справи є важливим елементом національної економіки, що сприяє розвитку торгівлі та забезпечує стабільність економічної ситуації в країні.

1.3 Особливості нормативно-правового забезпечення управління в митній сфері

Нормативно-правове забезпечення управління митною справою є фундаментом, на якому базується діяльність митних органів. Воно визначає правові механізми регулювання митних процесів, встановлює правила і вимоги щодо контролю за переміщенням товарів та транспортних засобів через державний кордон, а також регламентує повноваження митних органів і відповідальність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Основу правового регулювання митної справи в Україні складає Митний кодекс України, який є базовим законодавчим актом у цій сфері. Він визначає основні принципи

митного регулювання, встановлює порядок здійснення митного контролю, оформлення і стягнення митних платежів, а також регулює процедури адміністративного оскарження рішень митних органів.[26]

Митний кодекс України є основним законом, який регулює всі питання, пов'язані з митною справою в нашій державі. Він визначає порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, встановлює правила митного контролю, оформлення, а також процедури нарахування і сплати митних платежів.

Цей документ допомагає забезпечити економічну безпеку країни, запобігає незаконному ввезенню чи вивезенню товарів, захищає права споживачів та підтримує легальний бізнес. Митний кодекс також враховує міжнародні стандарти і правила, що спрощує торгівлю з іншими країнами та сприяє інтеграції України в світову економіку.

Крім того, у ньому прописані права та обов'язки митних органів, підприємців та громадян, а також відповідальність за порушення митного законодавства. Завдяки цьому кодексу, митна система працює прозоро, а всі учасники зовнішньоекономічної діяльності розуміють свої права та обов'язки.

Одним із ключових принципів, закріплених у Митному кодексі України, є принцип законності, згідно з яким митні органи зобов'язані діяти виключно в межах, передбачених законодавством. Цей принцип забезпечує захист прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від неправомірних дій митних органів і гарантує дотримання правових норм у процесі здійснення митного контролю. Кодекс також визначає особливості проведення митних процедур для окремих категорій товарів, таких як стратегічні товари, культурні цінності, товари військового призначення та товари, що підлягають експортному контролю.

Важливим елементом нормативно-правового забезпечення є закони України, які регулюють окремі аспекти митної справи. Наприклад, Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" встановлює правові основи здійснення зовнішньоекономічних операцій і передбачає основні механізми

контролю за їх здійсненням. Цей закон забезпечує правові гарантії для учасників зовнішньоекономічної діяльності та визначає повноваження державних органів у сфері регулювання зовнішньої торгівлі. [57]

Закон "Про державну митну службу України" регулює діяльність митних органів, визначає їх правовий статус, структуру, завдання та функції. Він закріплює основні принципи організації митної служби, а також передбачає заходи щодо підвищення ефективності управління митною справою, включаючи професійну підготовку та соціальний захист митних службовців.[54]

Крім національного законодавства, діяльність митних органів регулюється міжнародними договорами і конвенціями, учасником яких є Україна. Найважливішими з них є Конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) та Міжнародна конвенція про гармонізовану систему опису і кодування товарів. Кіотська конвенція встановлює стандарти для спрощення та гармонізації митних процедур, що сприяє полегшенню міжнародної торгівлі та зменшенню адміністративного навантаження на бізнес. Виконання вимог цієї конвенції дозволяє Україні адаптувати свої митні процедури до міжнародних стандартів і забезпечити більш прозоре і ефективне управління митною справою.

Гармонізована система опису і кодування товарів є міжнародною системою класифікації товарів, яка використовується для митних цілей. Вона забезпечує уніфікований підхід до опису і класифікації товарів, що дозволяє ефективно здійснювати митний контроль і спрощує процедури міжнародної торгівлі. Використання цієї системи є обов'язковим для всіх країн, що приєдналися до конвенції, і забезпечує узгодженість митних процедур на міжнародному рівні. Україна також бере участь у багатьох інших міжнародних угодах і договорах, які передбачають обмін інформацією між митними органами різних країн, співпрацю у боротьбі з контрабандою та незаконним обігом товарів, а також взаємне визнання митних процедур.[28]

Варто зазначити, що нормативно-правове забезпечення управління митною справою є динамічним процесом, оскільки законодавство у цій сфері постійно змінюється і вдосконалюється у відповідь на нові виклики та загрози. Наприклад, з урахуванням зростаючого обсягу міжнародної торгівлі і розвитку електронної комерції виникає необхідність оновлення митних процедур та їх адаптації до нових реалій. Важливим напрямом удосконалення законодавства є цифровізація митних процесів, що передбачає впровадження електронного декларування, використання автоматизованих систем управління ризиками і створення електронних реєстрів для обліку товарів. Це дозволяє зменшити час на митне оформлення вантажів, знизити адміністративні витрати для бізнесу і підвищити прозорість діяльності митних органів.

Однак нормативно-правове забезпечення управління митною справою має і певні проблеми, які потребують вирішення. Однією з головних проблем є недостатня узгодженість національного законодавства із законодавством Європейського Союзу. Незважаючи на значний прогрес у цьому напрямі, залишається багато аспектів, які потребують подальшої гармонізації, особливо в частині захисту прав інтелектуальної власності, спрощення митних процедур і боротьби з незаконним обігом товарів. Крім того, існують проблеми із застосуванням митного законодавства на практиці, що часто зумовлено недостатньою кваліфікацією митних службовців, корупційними ризиками і складністю нормативно-правових актів.[29]

У контексті забезпечення ефективного управління митною справою важливу роль відіграє судова практика. Рішення судів у справах, пов'язаних із порушенням митного законодавства, формують правозастосовну практику і впливають на подальше вдосконалення нормативно-правової бази. Наприклад, у випадках оскарження рішень митних органів щодо визначення митної вартості товарів або накладення штрафів, суди можуть виносити прецедентні рішення, які стають основою для тлумачення та застосування законодавства. Це підвищує правову визначеність і забезпечує захист прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення управління митною справою є складним і багатокомпонентним процесом, який охоплює як національні законодавчі акти, так і міжнародні угоди та конвенції. Воно має забезпечити баланс між необхідністю здійснення суворого митного контролю і створенням сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі. Ефективне правове регулювання у цій сфері є запорукою економічної безпеки держави, захисту прав споживачів і підтримки конкурентоспроможності національної економіки.[30]

На сучасному етапі розвитку суспільства об'єктивна поінформованість суб'єктів суспільних відносин — державних, публічних і приватних інституцій — стає надзвичайно важливим ресурсом. У цьому контексті особливу роль відіграє система органів державної влади, які відповідають за здійснення державної митної справи (ДМС). В рамках цієї діяльності інформація та пов'язані з нею управлінські й технологічні процеси обробляються в двох основних потоках: інтернальному (службова інформація, що задовольняє потреби органів державної влади, які здійснюють ДМС і екстернальному (обмін інформацією між органами влади та інформація, що адресована суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, зокрема громадянам).[31]

Нормативно-правове забезпечення управління в митній сфері України спрямоване на створення ефективної системи регулювання митної діяльності, забезпечення відповідності законодавства міжнародним стандартам, а також підвищення правової обізнаності населення. З огляду на зобов'язання України за Угодою про асоціацію з Європейським Союзом, основним завданням у цій сфері є гармонізація митного законодавства з *acquis* ЄС, що передбачає впровадження сучасних процедур митного контролю, електронного декларування та захисту прав інтелектуальної власності. Разом із цим важливим аспектом ефективного управління є інформування населення про митні правила та діяльність Державної митної служби (ДМС).

Національне митне законодавство, зокрема Митний кодекс України, формує правову базу для здійснення митного контролю, визначення митних

режимів і процедур декларування. Оновлення Митного кодексу та супутніх нормативно-правових актів у 2022-2023 роках сприяло адаптації до європейських стандартів у питаннях авторизацій, захисту прав інтелектуальної власності та спрощення митних процедур. Особливістю сучасного управління є активне використання цифрових технологій, які дозволяють спростити процедури декларування, забезпечити прозорість та зменшити можливості для корупції.

Незважаючи на значні досягнення, гармонізація законодавства не вирішує всіх практичних питань. Недостатня інтеграція нових підходів у повсякденну діяльність митних органів та низький рівень правової свідомості населення знижують ефективність реалізації митних процедур. У цьому контексті підвищення інформованості громадян стає важливим інструментом превентивного управління.

Інформування населення про діяльність ДМС та митні правила є ключовим компонентом превентивної роботи у сфері митного контролю. Низький рівень правової обізнаності серед громадян часто призводить до порушень митного законодавства, зокрема через незнання процедур декларування чи правил переміщення товарів через кордон. Практичне здійснення митного оформлення передбачає подання певного переліку документів, що регламентується ДМС у рамках Типових технологічних схем пропуску для різних видів транспорту. Проте, недостатня доступність цієї інформації для громадян може ускладнити виконання митних правил.

Ефективне нормативно-правове забезпечення управління в митній сфері неможливе без належного інформування населення. Це передбачає систематичне консультування громадян, проведення роз'яснювальної роботи та забезпечення доступу до актуальної правової інформації. Впровадження сучасних інструментів комунікації, таких як онлайн-платформи, мобільні додатки та інтерактивні консультації, може значно підвищити обізнаність населення та зменшити кількість порушень митних правил.

Нормативно-правове забезпечення управління в митній сфері України поєднується із завданням інформування населення як важливою складовою ефективного державного управління. Для підвищення ефективності митного контролю необхідно продовжувати гармонізацію законодавства з *acquis* ЄС, але також акцентувати увагу на розробці практичних заходів для популяризації знань про митні процедури. Це сприятиме підвищенню правової свідомості, зменшенню порушень митного законодавства та забезпеченню сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності.[58]

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

2.1 Досвід управління митною справою в країнах-членах ЄС

Європейський Союз — це спільнота демократичних країн Європи, об'єднаних задля миру і процвітання. Він не є державою, що замінює існуючі країни, і перевершує будь-яку міжнародну організацію. Країни-члени створили спільні інституції, яким делегували частину своїх суверенних повноважень, що дозволило демократично приймати рішення з конкретних питань спільного інтересу на європейському рівні.

Європейський Союз запровадив спільну валюту та динамічний спільний ринок, де вільно пересуваються люди, послуги, товари та капітал. Він прагне забезпечити, щоб якомога більше людей могли скористатися перевагами спільного ринку завдяки соціальному прогресу та справедливій конкуренції.

Після Другої світової війни західноєвропейські країни замислилися над майбутнім Європи, що стало початком процесу європейської інтеграції. У травні 1950 року міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман, за підтримки Жана Моне, запропонував план часткової економічної інтеграції. 9 травня 1950 року була підписана Декларація Роберта Шумана, яка передбачала створення організації для контролю видобутку вугілля і виробництва сталі в Німеччині та Франції. З того часу 9 травня святкують як День Європи.

План Шумана й Моне був реалізований 18 квітня 1951 року, коли був підписаний Паризький договір, що заснував Європейське співтовариство вугілля і сталі. Договір набрав чинності в липні 1952 року і був підписаний на термін 50 років. Членами нової організації стали Франція, ФРН, Італія, Нідерланди, Бельгія та Люксембург.[36]

25 березня 1957 року була підписана Римська угода, яка створила Європейську економічну спільноту (ЄЕС) та Європейську спільноту з атомної

енергії (Євроатом). Угода вступила в силу 1 січня 1958 року, а також була підписана Конвенція, що регулює інституційні питання трьох спільнот, зокрема створення Парламентської асамблеї (тепер Європейський Парламент) та Європейського Суду.

7 лютого 1992 року була підписана Маастрихтська угода (Угода про Європейський Союз), яка запровадила Інститут омбудсмана для розгляду скарг громадян країн-членів на інституції Союзу, а також Комітет регіонів для представлення регіонів держав-членів. Угода також розширила повноваження Парламенту.

Згідно з Маастрихтською угодою, ЄС базується на трьох стовпах. Перший стовп має дуже широкі повноваження, що включають:

- спільний внутрішній ринок, що забезпечує вільний рух осіб, капіталу, товарів і послуг;
- митний союз;
- спільну торговельну політику;
- спільну сільськогосподарську політику та політику рибальства;
- спільну транспортну та енергетичну політику;
- Європейський соціальний фонд;
- спільну політику в галузі охорони навколишнього середовища;
- захист конкуренції;
- підтримку наукового й технологічного розвитку;
- охорону здоров'я та споживачів;
- цивільну оборону;
- туризм та спорт.

Другий стовп Європейського Союзу – це спільна зовнішня політика та політика безпеки (СЗППБ). Основною метою цього стовпа є зміцнення єдності та незалежності Європи, що, в свою чергу, сприяє підтримці миру, безпеки та прогресу на континенті та в світі. Основні цілі СЗППБ включають:

- охорону спільних цінностей, життєвих інтересів, незалежності та цілісності ЄС відповідно до принципів Хартії ООН;

- зміцнення безпеки ЄС і його держав-членів;
- збереження миру та посилення міжнародної безпеки;
- підтримку міжнародної співпраці;
- розвиток і зміцнення демократії, легітимних урядів та дотримання прав людини і основних свобод.

Третій стовп стосується співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ. Творці Угоди про ЄС не включили питання, що стосуються підтримання громадського порядку та охорони внутрішньої безпеки, до діяльності ЄС. У рамках третього стовпа ЄС зобов'язується:

- забезпечити громадянам ЄС високий рівень охорони в питаннях свободи, безпеки та юстиції;
- запобігати расизму і ксенофобії та боротися з цими явищами;
- запобігати організованій злочинності та протидіяти їй;
- боротися з тероризмом, торгівлею людьми, наркотиками, зброєю, корупцією та зловживаннями.

Маастрихтська угода створила нову структуру з трьома «опорами», які мають політичний і економічний характер.

Шенгенська зона разом із єдиним ринком та євро вважається одним з найбільших досягнень Європейського Союзу. Угоду про її створення підписали Бельгія, Франція, Німеччина, Люксембург і Нідерланди у 1985 році в містечку Шенген, Люксембург. Ця угода передбачала скасування всіх перевірок на спільних кордонах між цими країнами незалежно від громадянства подорожуючих, встановлення однакових стандартів контролю на зовнішніх кордонах і впровадження спільної візової політики. Завдяки цьому було створено простір без внутрішніх кордонів.

Від моменту підписання угоди Шенгенська зона постійно розширювалася, що принесло значні переваги звичайним людям, дозволивши їм подорожувати без проходження прикордонних перевірок. Проте свобода пересування всередині зони супроводжується посиленням контролю на зовнішніх кордонах, що дозволяє ефективно боротися з організованою

злочинністю, тероризмом, нелегальною міграцією та торгівлею людьми і наркотиками. Країни ЄС співпрацюють у сфері правопорядку та правосуддя, щоб зробити Європу більш безпечною.

Станом на середину 2019 року до Шенгенської зони входили 22 країни ЄС (усі держави-члени, крім Болгарії, Кіпру, Ірландії, Румунії, Хорватії та Великобританії). Також до цього простору без кордонів входять чотири країни, які не є членами ЄС: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія.

Складність і багатогранність Європейського Союзу як наднаціонального об'єднання вимагає створення потужної та розгалуженої системи управління і координації дій для досягнення його цілей. Країни-члени ЄС передають частину своїх повноважень незалежним інститутам, що представляють інтереси Союзу, його держав і громадян. Європейська Комісія захищає інтереси Союзу в цілому, кожен національний уряд представлений у Раді Міністрів (Раді), а члени Європейського Парламенту обираються безпосередньо громадянами ЄС. Таким чином, демократія і верховенство права є основними принципами цієї структури.[36]

Минуле століття відзначається активним формуванням економічних інтеграційних угруповань. Яскравим прикладом такої інтеграції є Європейський Союз, який об'єднує 28 європейських країн у єдиній митній, торговій, правовій та економічній політиці. Створення ЄС відповідно до його договорів стало основою для процесу європейської інтеграції та початку формування єдиної Європи.[39]

Процес економічного розвитку Європейського Союзу можна розділити на кілька етапів економічної інтеграції:

1. Секторальна інтеграція – усунення торговельних бар'єрів у виробництві в одному або кількох секторах економіки.
2. Зона вільної торгівлі – об'єднання двох або більше митних територій, на яких скасовуються мита та інші обмежувальні заходи для основної частини торгівлі товарами, що походять із цих територій.

3. Митний союз – формування однієї митної території, що передбачає скасування мит і обмежень для основної частини торгівлі товарами між територіями та проведення єдиної митної політики щодо країн, що не входять до союзу.

4. Спільний ринок – забезпечує не лише вільний рух товарів у межах митного союзу, а й вільний рух виробничих факторів, таких як праця та капітали.

5. Економічний союз – це спільний ринок із повним об'єднанням кредитно-грошової та фіскальної політики, де використовується єдина валюта, контрольована центральним органом влади. Держави-члени фактично стають регіонами цього союзу.

У світовій практиці найбільш розповсюдженими типами економічної інтеграції є зона вільної торгівлі та митний союз. Досвід показує, що об'єднання держав у митний союз, близьких географічно, економічно та політично, створює сприятливі умови для координованого управління митною справою в країнах з єдиними загальними митними інтересами. Це також сприяє розвитку внутрішньої та зовнішньої економічної діяльності, зміцнює міжнародні зв'язки.

Розвиток та формування митного права Європейського Союзу безпосередньо пов'язані зі створенням митного союзу на рівні ЄС, який забезпечує загальний простір для вільного обігу товарів та осіб. Встановлення спільного простору для учасників ЄС спрямоване на реалізацію заходів у сфері торговельної, тарифної та нетарифної політики щодо третіх країн. Правові акти ЄС визначають межі митної території Союзу, де, за винятком певних випадків, діє єдине митне законодавство.[40]

Процес становлення митного права ЄС можна розділити на кілька ключових етапів:

1. Початок створення митного союзу: цей процес розпочався з підписання Договору про Європейське об'єднання вугілля та сталі. У 1957 році були скасовані всі митні збори на імпорту та експорт, а також збори, які мали аналогічний ефект, і кількісні обмеження на імпорту та експорт певних товарів.

2. Підписання Договору про Європейське економічне співтовариство в 1957 році стало наступним важливим етапом. Згідно зі статтею 9 цього договору, проголошувалося створення митного союзу. Статті 13 та 14 зобов'язували держави-члени поступово скасувати мита і збори, які мали еквівалентний ефект, протягом перехідного періоду з 1 січня 1958 року по 31 грудня 1969 року, який завершився достроково 1 липня 1969 року. Однак на усунення перешкод для вільної торгівлі між державами-членами знадобилося понад 20 років, що вимагало рішень Ради, Комісії та Суду.

3. Нове етап: пов'язаний із прийняттям Регламенту Ради (ЄЕС) від 23 липня 1987 року про тарифну статистичну номенклатуру та Єдиний митний тариф. Цей етап також включає Регламент Ради (ЄЕС) № 918/83 від 28 березня 1983 року, який встановлює систему звільнень від митного обкладання в ЄС.

4. Основний етап: становлення митного права ЄС досягло свого піку з прийняттям Регламенту Ради Європейського економічного співтовариства від 12 жовтня 1992 року, який затвердив Митний кодекс ЄС (МК ЄС), а також прийняттям Імплементуючих положень, затверджених Регламентом Комісії (ЄЕС) № 2454/93 від 2 липня 1993 року (Імплементативний кодекс ЄС).

Правові акти Європейського Союзу, що приймаються для реалізації статутних договорів щодо створення та функціонування митного союзу, мають наднаціональний характер і обов'язкову силу для держав-членів. Вони також наділені прямою дією та забезпечені юрисдикційним захистом з боку Суду ЄС та національних судових органів.[41]

Термін «митне право Європейського Союзу» охоплює широкий спектр правових норм ЄС, які регламентують як внутрішні, так і зовнішні аспекти функціонування митного союзу. Це також включає норми, прийняті в рамках другої та третьої опор ЄС, які стосуються співробітництва у боротьбі з контрабандою, незаконним обігом наркотиків тощо. Проте ці останні норми не мають характерних рис правових норм ЄС, оскільки не реалізують пряму дію і потребують імплементації в національному законодавстві держав-членів, а також не користуються судовим захистом.

Крім того, правовідносини, пов'язані з відповідальністю за митні правопорушення та злочини, залишаються поза регулюванням ЄС і регламентуються національними законодавствами, які визначають інституційну основу митної служби, систему і структуру митних органів, а також статус їхніх службовців.[42]

При обговоренні становлення митного права ЄС важливо зазначити, що воно має зв'язок не лише з національним правом, а й з міжнародним правом. Діяльність міжнародних організацій, таких як Всесвітня митна організація (ВМО), ГАТТ-СОТ і Європейська економічна комісія ООН, значно вплинула на розвиток митного права ЄС, оскільки вони встановлюють нові стандарти та розробляють норми для регулювання митних відносин.

Діяльність ВМО спрямована на гармонізацію митних процедур для держав-членів. Важливим аспектом цієї роботи є рекомендаційна уніфікація митного законодавства. Однією з основних функцій ВМО є підготовка проектів конвенцій та поправок до них, а також розробка рекомендацій, що забезпечують одноманітне тлумачення та застосування конвенцій. Всі держави-члени ЄС є членами ВМО та беруть участь у міжнародних угодах, укладених під її егідою, погоджуючи їх обов'язковість в рамках єдиної митної політики ЄС.

Серед джерел митного законодавства ЄС можна виділити акти «первинного» та «вторинного» законодавства. Джерелами «первинного права» є статутні договори, що визначають поняття і принципи митного союзу країн ЄС, зокрема:

1. Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (Паризький договір 1951 року).
2. Договір про заснування Європейської комісії з атомної енергії (Євроатом 1957 року).
3. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства, змінений і доповнений (Римський договір 1957 року).
4. Єдиний європейський акт (1987 року).

5. Договір про створення Європейського Союзу (Маастрихтський договір 1992 року), який вніс поправки до договорів щодо ЄЕС, засновуючи економічний, валютний та політичний союзи.

6. Амстердамський договір (1997 року).

7. Ніщський договір.

Ці акти мають вищу юридичну силу над актами вторинного законодавства. Акти «вторинного права» у сфері митного регулювання представлені в основному у вигляді регламентів, директив і рішень, які є обов'язковими для застосування на всій митній території ЄС.

Основними джерелами «вторинного права» в митних питаннях є:

1. Митний кодекс ЄС.

2. Регламент Комісії ЄС № 2454/93 від 2 липня 1993 року, який визначає механізм реалізації норм Регламенту Ради ЄС про затвердження Митного кодексу ЄС.

3. Єдиний митний тариф ЄС.

4. Регламент Ради (ЄЕС) № 918/83 від 28 березня 1983 року, що встановлює систему звільнень від обкладення митом в ЄС.

5. Рішення Суду ЄС.

6. Міжнародно-правові акти у сфері митної справи ЄС.

Оскільки основою Європейського економічного співтовариства є митний союз, ЄС постає перед необхідністю уніфікації норм митного законодавства держав-членів. Митний кодекс ЄС узагальнює положення митного

законодавства, яке було розпорошене у численних регламентах та директивах. Кодекс містить загальні правила і процедури, що забезпечують реалізацію тарифних та інших заходів, які запроваджуються на рівні ЄС у зв'язку з торгівлею товарами між ЄС і третіми країнами. Також Митний кодекс регулює заходи спільної сільськогосподарської та торговельної політики.

Прийняття Митного кодексу створило єдину правову базу для митної справи в ЄС, яка є обов'язковою для застосування на всій митній території Союзу, а також закріпило межі правоздатності ЄС у цій сфері.[43]

Для прикладу візьмемо Польщу. Вона є країною, яка інтегрувала митну і податкову системи у єдину структуру — Національну податкову адміністрацію (KAS). Це об'єднання дало змогу уникнути дублювання функцій, підвищити ефективність управління доходами та покращити боротьбу з фінансовими злочинами. У рамках KAS центральний апарат відповідає за стратегічне планування, воєводські адміністрації забезпечують регіональну координацію, а митні відділення здійснюють операційну діяльність на кордоні.

Важливу роль у митній системі Польщі відіграє управління ризиками. Використання автоматизованих систем дозволяє аналізувати дані про митні операції, виділяючи ризикові транзакції. Це сприяє зосередженню на проблемних вантажах, мінімізуючи затримки для добросовісних трейдерів. Польща також активно співпрацює з іншими країнами ЄС через системи обміну інформацією, як-от CRMS, що покращує ефективність моніторингу.

Цифровізація процесів є важливим аспектом. Польща впровадила сучасні електронні системи, зокрема NCTS для спрощення транзитних операцій та RUESC для інтеграції митних і податкових процедур. Ці платформи забезпечують прозорість, скорочують час оформлення вантажів і мінімізують людський фактор. Система e-Сю дозволяє здійснювати митне оформлення в онлайн-режимі, що особливо важливо для великих обсягів міжнародної торгівлі.

Програма авторизованого економічного оператора (АЕО) є ще одним важливим елементом. Польща успішно розвиває цю ініціативу, надаючи сертифікованим компаніям низку переваг, включаючи прискорені перевірки, пріоритетну обробку вантажів і мінімізацію контролю. Програма сприяє підвищенню довіри між бізнесом і державою, а також зниженню адміністративних бар'єрів.

Порівняння митних систем Польщі та України дозволяє виявити сильні сторони польської моделі, які можуть бути запозичені Україною для вдосконалення митного управління, особливо у контексті євроінтеграції.

У Польщі об'єднання митної служби з податковими органами в рамках Національної податкової адміністрації (KAS) забезпечило ефективний контроль фінансових потоків і боротьбу з ухиленням від сплати податків. В Україні митниця та податкова залишаються окремими структурами, що створює проблеми з координацією. Інтеграція цих функцій у єдину структуру могла б підвищити ефективність управління та скоротити витрати.

Польська митна система широко використовує автоматизовані системи для аналізу ризиків, що дозволяє зосереджувати увагу на ризикових вантажах і уникати затримок для добросовісних суб'єктів. В Україні управління ризиками впроваджується, але залишається недостатньо ефективним через технічні обмеження і слабку інтеграцію з міжнародними системами аналізу. Польський досвід демонструє, що автоматизація цього процесу суттєво підвищує результативність перевірок.

У Польщі впровадження систем NCTS, PUESC та e-Сю дозволило значно скоротити час митного оформлення та знизити адміністративне навантаження. В Україні NCTS також використовується, але її впровадження ще не завершено, що уповільнює перехід до сучасних стандартів. Створення єдиної електронної платформи, аналогічної до PUESC, могло б значно покращити прозорість та ефективність роботи української митної служби.

Польща активно розвиває програму АЕО, що забезпечує пріоритетний статус сертифікованих компаній. В Україні робота над впровадженням програми АЕО розпочалася, але її темпи значно відстають від польських. Успішний приклад Польщі свідчить про необхідність прискорення сертифікації компаній та активізації комунікації з бізнесом для популяризації цієї програми.

Польща, як країна на зовнішньому кордоні ЄС, використовує високотехнологічне обладнання для перевірки контейнерів і товарів, а також співпрацює з європейськими партнерами через спільні бази даних. В Україні подібний підхід тільки формується, і митниці бракує технічного оснащення, необхідного для автоматизованого моніторингу. Інвестиції в сучасну

інфраструктуру і розширення доступу до міжнародних систем моніторингу могли б посилити контроль на кордонах.

Польща інтегрована в митну систему ЄС і активно використовує її інструменти, зокрема CRMS та RAPEX. Україна поступово інтегрується у ці системи, але рівень співпраці поки що недостатній. Польський досвід підкреслює важливість розширення міжнародного співробітництва для боротьби з контрабандою та оптимізації митних процедур.

На зовнішньому кордоні ЄС Польща застосовує стандарти, які забезпечують високий рівень безпеки та контролю. Застосування технологій, таких як сканери для перевірки контейнерів, і використання систем, як-от RAPEX для виявлення небезпечних товарів, дозволяє ефективно контролювати потоки товарів і захищати споживачів. Одночасно польські митні органи активно співпрацюють з країнами-сусідами для протидії контрабанді та оптимізації процесів контролю. [60]

Польська модель митного управління є прикладом ефективної інтеграції, цифровізації та управління ризиками. Для України першочерговими кроками могли б стати:

1. Інтеграція податкових і митних служб для поліпшення координації.
2. Прискорене впровадження NCTS і створення єдиної цифрової платформи для митних і податкових процедур.
3. Розширення програми АЕО для стимулювання довіри бізнесу до митних органів.
4. Інвестиції в технічну модернізацію та активізація міжнародної співпраці.

Польський досвід може бути ефективним орієнтиром для розвитку сучасної митної системи в Україні, сприяючи її інтеграції до європейського митного простору.

Досвід інших країн ЄС, зокрема Німеччини та Франції показує їхню спрямованість на боротьбу з ухиленням від сплати податків і контролю товарів, що несуть загрозу та підтримку законної міжнародної торгівлі при

збереженні національної безпеки. Ці країни також активно працюють над гармонізацією своїх процедур із загальноєвропейськими стандартами, просуванням інновацій та спрощенням митних процедур через активне використання IT-рішень. Вони застосовують автоматизовані системи контролю товаропотоків, що дозволяє знижувати ризики і прискорювати процеси митного оформлення.

2.2 Досвід управління митною справою в країнах Північної Америки (США та Канади)

Бюро з митних питань та охорони кордонів США зосереджує свої зусилля на виявленні та реагуванні на пасажирів і транспортні засоби з високим ступенем ризику. У своїй діяльності це бюро використовує багатогранний правоохоронний підхід, заснований на управлінні ризиками, що передбачає застосування точних даних, сучасних інспекційних методів, передових технологій сканування, вдосконалених систем обробки вантажів і міжнародних партнерських програм. У контексті сучасних торгових практик Бюро ставить за мету реалізацію прозорих та прогнозованих процедур митного оформлення товарів, що ґрунтуються на управлінні ризиками.[51]

До основних обов'язків співробітників Бюро з митних питань та охорони кордонів США входять: виконання важливої ролі в антитерористичній діяльності; проведення фізичних перевірок і контролю пасажирів, вантажів і транспортних засобів у міжнародних аеропортах, морських портах і на сухопутних пунктах пропуску; застосування сучасних технологій у поєднанні з традиційними методами перевірки; а також співпраця з представниками інших правоохоронних органів США.

Близько 18 тисяч агентів прикордонного патруля охороняють кордони, здійснюючи патрулювання морських кордонів для виявлення та запобігання нелегальному в'їзду іноземців до США. Вони також сприяють законному потоку іммігрантів і товарів, а також запобігають нелегальній імміграції та

контрабанді. Головною діяльністю агентів прикордонного контролю є безпосереднє спостереження за кордоном, що включає виявлення, запобігання та затримання терористів, іноземців без документів і контрабандистів. Це здійснюється за допомогою прихованого спостереження, переслідувань, реагування на дані електронних систем відеоспостереження та авіаційних систем.

Більше 2,2 тисячі спеціалістів у галузі сільського господарства працюють у понад 300 пунктах пропуску, щоб захистити сільське господарство США від шкідливих паразитів, хвороб і агротероризму. Вони виконують різноманітні завдання, зокрема: визначають можливість ввезення сільськогосподарської продукції в США, аналізують інформацію та ідентифікують кримінальні цілі; проводять візуальні та фізичні інспекції вантажів і пасажирського багажу; організовують карантинні заходи; здійснюють лабораторні дослідження за допомогою мікроскопів, рентгенівського та іншого обладнання, а також використовують спеціальних собак. Крім того, вони мають повноваження накладати штрафи та конфісковувати заборонені речовини для їх тестування або знищення.[52]

Близько тисячі повітряних і морських агентів використовують свої спеціалізовані знання та сучасне обладнання для запобігання проникненню осіб, зброї, наркотиків і контрабанди в США через повітряні та морські шляхи. Вони також надають допомогу під час природних катастроф. Управління повітряних і морських операцій в структурі Бюро з митних питань та охорони кордонів США є найбільшою в світі правоохоронною організацією в цій сфері, яка робить значний внесок у національну безпеку США, працюючи в 79 пунктах з більш ніж 290 літаками 22 типів та понад 225 морськими суднами. Агенти патрулюють повітря, океани, озера й ріки для запобігання ввезенню терористичної зброї, нелегальних наркотиків і в'їзду нелегальних іноземців.

Понад 2,5 тисячі працівників Бюро займаються питаннями митних платежів і щорічно збирають понад 30 мільярдів доларів у вигляді ввізного мита та податків, що складає половину надходжень до державного бюджету

США. Вони також займаються оцінюванням і класифікацією імпортованих товарів. Це включає посади спеціалістів з імпорту, аудиторів, спеціалістів з міжнародної торгівлі, хімічних та текстильних аналітиків та інших фахівців.

Крім того, в Бюро з митних питань та охорони кордонів США працює близько 8 тисяч співробітників оперативної підтримки (спеціалісти з розвідки, правоохоронних органів, технічні спеціалісти) і супроводження (фахівці з інформаційних технологій, управлінські аналітики, спеціалісти з контрактів, фахівці з кадрів, механіки, бюджетні аналітики, агенти із закупівель, спеціалісти з безпеки) та інші.

Будь-який товар, що імпортується до Сполучених Штатів Америки, має пройти певні формальності, які забезпечують не лише правильне застосування митного тарифу, а й дотримання американських норм щодо країни походження, технічних стандартів, гігієни, безпеки та наявності етикеток. Лише після виконання всіх цих вимог товар може бути ввезений на митну територію країни.

Американська митна служба встановлює збір для компенсації витрат на свою діяльність. Цей збір становить 0,21% від вартості імпортованих товарів, хоча може змінюватися за рішенням міністра фінансів, з умовою, що він не перевищує 0,21% і не є меншим за 0,15% від вартості товарів. Також стягується фіксований збір за ввезення вантажних автомобілів, контейнерів та вагонів на територію США.[53]

Обов'язки щодо заповнення необхідних документів при ввезенні товарів покладаються на відповідального імпортера, яким, як правило, є власник вантажу, покупець або митний брокер. На практиці документи може заповнити й особа, вказана в коносаменті або сертифікаті перевізника. Іноземні юридичні або фізичні особи також можуть виконувати адміністративні формальності з імпорту, за умови надання американської гарантії для сплати митних платежів і призначення місцевого представника для отримання документів в інтересах іноземця.

Система управління митною справою в США є однією з найбільш розвинених у світі. Завдяки високому рівню організації, технологічному оснащенню та ефективній взаємодії з бізнесом, американська митна система забезпечує не лише контроль за переміщенням товарів через кордон, а й захист національної безпеки, підтримку економіки та сприяння міжнародній торгівлі.

США мають чітко окреслену структуру митного управління, яка функціонує на основі багаторівневого підходу, враховуючи унікальність географічного розташування та масштаб міжнародної торгівлі. Основні принципи управління митною справою в США — це безпека, спрощення процедур, автоматизація та партнерство з бізнесом.

Основні принципи управління митною справою в США:

1. Централізоване керівництво та структура. У США митна справа знаходиться під управлінням Митно-прикордонної служби США (U.S. Customs and Border Protection, CBP), яка є частиною Міністерства внутрішньої безпеки. CBP відповідає за:

- Контроль імпорту й експорту товарів.
- Забезпечення відповідності товарів законодавству США.
- Захист держави від контрабанди, тероризму та біологічних загроз.

Організація CBP побудована за принципом централізації, що забезпечує узгодженість політики та процедур на всій території країни.

2. Управління ризиками та безпека. США приділяють значну увагу безпеці на кордонах. Після подій 11 вересня 2001 року акцент був зроблений на попередженні терористичних загроз. CBP активно використовує:

- Програму C-TPAT (Customs-Trade Partnership Against Terrorism), яка базується на співпраці з бізнесом для забезпечення безпеки ланцюгів постачання.
- Систему управління ризиками Automated Targeting System (ATS), яка аналізує дані про вантажі для виявлення потенційно небезпечних або незаконних товарів.

3. Автоматизація та цифровізація. США інвестують значні ресурси в цифровізацію митних процесів. Основними інструментами є:

- Система автоматизованого комерційного середовища (Automated Commercial Environment, ACE), яка об'єднує всі процеси митного оформлення в єдиній електронній платформі.

- Система електронного митного оформлення (e-Manifest), яка дозволяє вантажоперевізникам попередньо подавати дані про товари перед їх прибуттям на кордон.

Завдяки цим інструментам значно зменшено час митного оформлення, підвищено прозорість процедур і знижено витрати бізнесу.

4. Партнерство з бізнесом. США активно співпрацюють з приватним сектором для забезпечення ефективності митного контролю. Програми, як-от С-ТРАТ, дозволяють сертифікованим компаніям отримувати спрощення в митних процедурах, включаючи пріоритетне обслуговування та зниження кількості перевірок. Крім того, СВР регулярно проводить консультації з бізнесом для вдосконалення процедур і правил.

5. Програми попереднього митного оформлення. США впровадили кілька програм попереднього митного оформлення, таких як Програма попереднього митного огляду (Pre-Clearance Program), яка дозволяє здійснювати митний контроль у країнах-експортерах ще до прибуття товарів до США. Це сприяє зменшенню заторів на кордонах і забезпеченню безпеки.

6. Міжнародна співпраця. США активно співпрацюють з міжнародними організаціями, такими як Всесвітня митна організація (WCO), для гармонізації митних стандартів. Двосторонні угоди, наприклад, з Канадою та Мексикою, дозволяють оптимізувати контроль на північному та південному кордонах через такі ініціативи, як NAFTA (зараз USMCA). [61]

США демонструють високий рівень ефективності в управлінні митною справою завдяки централізованому підходу, використанню сучасних технологій і тісній співпраці з бізнесом.

В Україні, зважаючи на досвід США, митна система потребує суттєвих реформ, зокрема:

- Децентралізація управління. Українська митниця підпорядковується Державній митній службі, яка має обмежені можливості інтеграції з іншими відомствами. Впровадження моделі, аналогічної СВР, могло б покращити координацію та посилити боротьбу з контрабандою.

- Подальша автоматизація процесів управління митною справою. У США використання систем ACE та ATS значно підвищило ефективність роботи митниці. В Україні автоматизовані системи лише починають запроваджуватися, і їх функціональність обмежена.

- Розширення партнерства з бізнесом. Українська митна служба потребує активнішої взаємодії з приватним сектором. Програми, подібні до С-ТРАТ, могли б підвищити довіру бізнесу та спростити митні процедури.

- Активізація міжнародної співпраці. Хоча Україна поступово інтегрується у світові митні стандарти, їй не вистачає ресурсів і інфраструктури для повноцінної участі в міжнародних ініціативах

При дослідженні митної політики Канади важливо враховувати загальний економічний та фінансовий стан країни. Канада демонструє найвищий рівень життя в світі, бездефіцитний державний бюджет у останні роки та найбільший серед розвинених країн Заходу зовнішній борг, що становить 40% валового внутрішнього продукту. Країна є прикладом складного, але успішного вирішення проблем міжбюджетних відносин (фіскального федералізму), оскільки її структура більше нагадує конфедерацію, ніж класичну федерацію.

Митно-податкова система Канади функціонує на трьох рівнях: федеральному, провінційному та місцевому. Податкові надходження розподіляються таким чином: 48% надходить до федерального бюджету, 42% — до провінційного, і 10% — до місцевого.[58]

На сьогодні Канада користується сприятливою кон'юнктурою на світових товарних ринках. Економічний підйом у США та країнах Європи сприяє зростанню попиту на канадську продукцію, зокрема на інвестиційні товари.

Наприкінці 1990-х років приріст експорту Канади становив близько 20%. Хоча криза в азіатському та латиноамериканському регіонах у цей період частково послабила позиції канадських виробників, після завершення кризи в 1999 році відзначався новий сплеск експорту. Канада залишається найбільшим постачальником сирової нафти для США, де близько половини її нафти та газу реалізується. Згідно з обсягами двостороннього обміну товарами і послугами, США та Канада є найбільшими торговими партнерами у світі. Незважаючи на сировинну орієнтацію економіки, частка готової продукції в канадському експорті є значною.

Географічно, крім США (83% експорту), канадський експорт також орієнтований на Європейський Союз (4,5%, з яких 1,5% — Великобританія) і Японію (4,5%). Зовнішньоторговельна стратегія Канади ґрунтується на її участі в процесах глобалізації світової економіки (включно з участю у Великій сімці та ВТО) та регіональній орієнтації розвитку, де основна частина зовнішньої торгівлі припадає на США.

Деякі економісти вважають, що Канада вже пройшла пік розвитку зовнішньої торгівлі, і підтримувати колишні темпи зростання експорту буде складно. Починаючи з 1996 року, спостерігається тенденція до поступового скорочення експорту. Відповідно, економічна ситуація в Канаді як відкритій економіці може незабаром зазнати змін. Резерви зростання слід шукати в збільшенні внутрішнього споживання. Канада вдало скористалася короткостроковими вигодами від створення Північноамериканської зони вільної торгівлі та відносно низьким курсом канадського долара в середині 1990-х років. Проте в науковій літературі є й оптимістичні прогнози щодо розвитку зовнішньоторговельних відносин цієї країни, які базуються на її статусі потужної промислової держави з багатими сировинними ресурсами.

Основним органом, що забезпечує безпеку у сфері митної справи, є Агентство прикордонної служби Канади (CBSA). Воно було створене в 2003 році внаслідок реорганізації Агентства митниці та збору доходів, за що було отримано схвалення королеви Великобританії. CBSA поєднує функції

канадської митниці з рядом підрозділів з Канадського департаменту громадянства та імміграції, а також Агентства з нагляду за харчовими продуктами.

Агентство прикордонної служби Канади є федеральним правоохоронним органом, який забезпечує безпеку і добробут країни шляхом організації ефективного контролю на всій території кордону. Основні завдання CBSA включають:

- охорону кордонів;
- міграційний контроль;
- митний контроль;
- захист інтересів національних виробників.

Сьогодні CBSA є потужною інституцією в системі захисту суспільства від різних загроз. Серед основних функцій CBSA — забезпечення безперешкодного перетину кордону для осіб і товарів з низьким ступенем ризику. Закон про створення CBSA визначає його функції, які охоплюють весь спектр операцій прикордонного контролю, що забезпечують національну безпеку, а також сприяють в'їзду та виїзду пасажирів і переміщенню товарів, включаючи рослини і тварини, з дотриманням всіх наявних заборон та обмежень. Агентство прикордонної служби активно впроваджує новітні технології для покращення міграційного та митного контролю пасажирів і комерційних поставок, прагнучи зробити ці процеси максимально ефективними.

Агентство прикордонної служби Канади (CBSA) здійснює митний контроль через 1200 підрозділів, розташованих по всій території Канади та в 39 підрозділах за її межами. В CBSA працює близько 13 000 співробітників, які обслуговують три головні морські порти — Галіфакс, Монреаль і Ванкувер, а також понад 100 сухопутних контрольних-пропускних пунктів і 13 міжнародних аеропортів. Прикордонна служба також контролює міжнародні поштові відправлення у трьох основних центрах, які знаходяться у Ванкувері, Торонто та Монреалі.[62]

Канада має 22 тарифні квоти, які не застосовуються до країн, з якими укладені двосторонні угоди з преференційним режимом. Основні функції прикордонної служби включають:

- контроль за потоками людей і товарів через канадський кордон;
- затримання осіб, що можуть становити загрозу для безпеки країни;
- видворення осіб, присутність яких в Канаді є неприпустимою, зокрема підозрюваних у тероризмі, організованій злочинності, військових злочинах або злочинах проти людяності;
- розробка заходів для впровадження сучасних технологій у митному контролі;
- фітосанітарний контроль;
- митний контроль за ліцензованими товарами;
- контроль за сільськогосподарськими товарами;
- контроль якості харчових продуктів, а також охорона здоров'я рослин і тварин та сировинної бази Канади;
- підтримка канадського бізнесу та торгівлі;
- захист внутрішнього ринку від негативних наслідків демпінгу та субсидування імпортованих товарів;
- збір податків і мит на ввезені товари.

Переважно під контроль підпадають сільськогосподарські продукти, такі як молоко, молочні вироби, яйця, м'ясо птиці, яловичина, свинина, пшениця та ячмінь. Загалом лише 2% товарів підлягає тарифним квотам, а контроль за їх виконанням також покладено на CBSA Канади.

Крім того, акцизи в Канаді мають форму податків на одиницю продукції або її вартість. Основними підакцизними товарами є тютюнові вироби, годинники, коштовності, вино, авіаперевезення, бензин та інші нафтопродукти. Наприклад, акциз на бензин становить 0,095 дол. на літр; акциз на вино з вмістом алкоголю вище 7% — 0,4472 дол. на літр; акциз на сигари та коштовності — 40% від вартості; а акциз на сірники, ігри, іграшки та авіаперевезення — 10% від вартості цих товарів і послуг.

Акцизне мито відрізняється від акцизів, що стосуються тільки лікеро-горілчаної та тютюнової продукції, оскільки сплачується не на момент продажу, а на різних стадіях виробництва, з метою контролю за виробничим процесом і якістю продукції. Наприклад, акциз на пиво стягується вже на стадії бродіння, за 6 місяців до споживання. Тютюнові вироби надходять у продаж лише після того, як виробник придбає акцизні марки. Цигарки, сигари та тютюн підлягають подвійному оподаткуванню акцизами та акцизним митом.

Ставки податків переглядаються щорічно в залежності від темпів інфляції. Варто з'ясувати, чому законодавець встановив податкову ставку на низькоградусне пиво вдвічі нижчу, ніж на високоградусне, а на оброблений та необроблений тютюн різниця досягає майже 20 разів.

Коли через митний кордон Канади перевозять 10 000 канадських доларів і більше готівкою, їх необхідно декларувати. Безмитному ввезенню підлягають: 200 цигарок, 50 сигар, або 910 г тютюну, 1,1 л міцних спиртних напоїв, та 8,5 л пива. Заборонено ввозити до країни зброю, вибухові речовини, наркотики, деякі медикаменти, предмети для перепродажу, а також м'ясо, молочні продукти, рослини й насіння. Заборонені до вивезення наркотики, контрафактні товари та матеріали, визначені законом як порнографія. Існують обмеження на вивіз вогнепальної зброї, лікарських засобів, валюти (потрібно декларувати суми, які дорівнюють або перевищують 10 000 канадських доларів), продовольства, рослин, тварин, біологічних товарів, предметів культурної цінності та засобів ветеринарії.

Унікальною рисою канадської митно-податкової системи є вимога сплати податків з усіх доходів, у тому числі нелегального походження, наприклад, отриманих від торгівлі наркотиками чи проституції. Тому слідчі органи визначають розмір доходу, отриманого від злочинної діяльності, незалежно від самого факту злочину.[62]

На рівні провінцій також існують специфічні особливості боротьби з ухиленням від сплати митних і податкових платежів, що, зокрема, стосується франкомовного Квебеку.

З 1 серпня 2017 року набрала чинності Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою, яка була ратифікована Законом № 1917 [63]. Ця угода сприятиме розвитку двостороннього торговельно-економічного співробітництва, надаючи українським товаровиробникам переваги безмитного доступу до ринку Канади та відкриваючи нові перспективи для українського бізнесу в розширенні ринків збуту та модернізації виробництва.

Угода містить 19 глав, 21 додаток та два тарифні плани для України та Канади, регулюючи такі сфери, як торгівля товарами, включаючи сільськогосподарську, промислову продукцію, рибу та морепродукти. Після набрання чинності угоди Канада відкриває для українських експортерів безмитний доступ до 98% свого ринку, що стосується як сільськогосподарських, так і промислових товарів. Однак є винятки:

- Для аграрної продукції угода передбачає нульові ставки мит для всіх сільськогосподарських товарів, за винятком 108 тарифних ліній, які можна буде експортувати без сплати мита в межах глобальних квот Канади. Це стосується, зокрема, птиці (включаючи заморожену), молочних продуктів (молоко, вершки, йогурт, вершкове масло), яєць, яєчних продуктів, сирів та цукру.

- Щодо промислової продукції єдиним винятком є легкові автомобілі, на які встановлено перехідний період у сім років, за який мита поступово знизяться до 0%.

Найбільші переваги від скасування мит отримають українські виробники одягу (скасування мита в розмірі 17,2%), взуття (9,7%), а також представники машинобудівної (5,6%) та хімічної галузей (4,5%), а також аграрії (4,5% для овочів і фруктів).

З моменту набрання чинності угоди Україна скасовує мита лише для 72% товарів з Канади, тоді як мита на решту товарів будуть скасовуватись поступово з перехідним періодом у 3, 5 та 7 років. Документом також передбачено часткову лібералізацію щодо важливих для України сільськогосподарських товарів, а також тарифні квоти на певні продукти (свинину).

У тарифному графіку Канади містяться товари, на які з моменту набрання чинності угоди ставка ввізного мита не дорівнює «0» (це лише 2% товарів). Якщо товар відсутній у тарифному графіку, це означає, що з 1 серпня 2017 року на нього діє ставка ввізного мита «0». У тарифному графіку Канади також є лише дві перехідні категорії: «7» і «Е».

Товари, які належать до перехідної категорії «Е» у тарифних графіках обох країн, виключені з Угоди. Це означає, що на ці товари режим вільної торгівлі не поширюється, і ставка ввізного мита залишиться в рамках найбільшого сприяння (відповідні ставки можна знайти у митному тарифі Канади).

У Канаді до категорії «Е» віднесені товари, що підпадають під глобальні тарифні квоти цієї країни, переважно деякі види зернових і молочно-м'ясних продуктів. Суть тарифної квоти полягає в тому, що в межах неї діє нульова або дуже низька ставка ввізного мита. Як тільки квота вичерпується, починає діяти вища ставка ввізного мита (згідно з Угодою, це ставка у режимі найбільшого сприяння).

Важливо зазначити, що тарифні квоти Канади є глобальними і стосуються не лише України, а й усіх інших країн. Канада закріпила за собою право встановлювати тарифні квоти, коли стала членом Світової організації торгівлі (СОТ). Ці квоти доступні для всіх експортерів з країн-членів СОТ. В залежності від товару, тарифні квоти адмініструються за двома принципами:

- принципом «першим прийшов – першим отримав» (за цим принципом контроль здійснює Агентство прикордонної служби Канади, CBSA);
- шляхом попереднього розподілу тарифних квот Міністерством міжнародних справ Канади (Global Affairs Canada) на основі поданих заявок.

Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою відкриває значні можливості для українських експортерів завдяки скасуванню ввізних мит та підтримці української діаспори в Канаді, яка може стати важливим мостом між виробниками й споживачами. Водночас митна система США, яка вирізняється інноваційністю, автоматизацією, ефективним управлінням ризиками та

співпрацею з бізнесом, може служити орієнтиром для вдосконалення української митної системи. Запровадження централізованого управління, цифровізації процесів і залучення бізнесу до ініціатив допоможе Україні зміцнити економічну безпеку, скористатися перевагами угоди з Канадою та посилити інтеграцію у глобальні торговельні процеси.

Таким чином досвід США та Канади свідчить про наявність в Україні значних резервів із удосконалення системи управління митною справою для підвищення ефективності діяльності митної служби.

2.3 Особливості управління митною справою Королівства Великобританія

Управління митною справою в Королівстві Великобританія має свої специфічні особливості, які обумовлені історичними, політичними та економічними факторами. Основною установою, відповідальною за митну справу, є Податково-митне управління Її/Його Величності (HM Revenue and Customs, HMRC), яке виконує функції контролю за імпортом та експортом товарів, збору митних платежів і забезпечення дотримання митного законодавства. HMRC було утворено у 2005 році шляхом злиття двох структур: Inland Revenue (управління податками) та HM Customs and Excise (митна служба). Установа застосовує сучасні технології для спрощення митного контролю та адміністрування податків.

HM Revenue & Customs (HMRC) є ключовою установою в управлінні податками та митною справою у Великій Британії. Ця установа є неформально незалежним органом, але діє під наглядом Казначейства Великої Британії (HM Treasury). Установу очолює керівник (Chief Executive) і голова правління, які відповідають перед урядом.

HMRC складається з декількох основних підрозділів:

- податкове адміністрування – відповідає за збір прибуткових податків, ПДВ, корпоративного податку тощо;

- митна служба – здійснює контроль за імпортом і експортом, адмініструє митні збори;

- підрозділи боротьби з шахрайством і злочинністю – спеціалізуються на розслідуваннях фінансових злочинів, включаючи відмивання грошей;

- центри обслуговування клієнтів: забезпечують підтримку платників податків.

Основні функції цієї інституції наступні:

- збір податків (включаючи прибутковий податок, корпоративний податок, ПДВ);

- адміністрування митної системи, включаючи збори на імпорт/експорт;

- контроль за сплатою акцизів;

- протидія фінансовим злочинам, таким як ухилення від сплати податків і контрабанда;

- надання послуг із соціальних пільг, таких як податкові кредити.

На сьогодні перед Управлінням поставлено такі завдання:

- підтримка економічного добробуту через ефективний збір податків;

- регулювання міжнародної торгівлі, забезпечення митних процедур і дотримання правил безпеки;

- захист суспільства від контрабанди наркотиків, зброї, небезпечних товарів тощо;

- сприяння добросовісності платників податків через прозору комунікацію та аудит.[59]

Однією з ключових особливостей управління митною справою є те, що Велика Британія, незважаючи на вихід з Європейського Союзу, продовжує дотримуватись певних митних норм та правил, які регулюють міжнародну торгівлю. Це включає проведення митних процедур, оформлення документів та застосування митних зборів відповідно до національного законодавства та міжнародних угод.

Важливою складовою митного управління є система електронного митного оформлення, яка дозволяє спростити процес митного контролю та

зменшити час на оформлення вантажів. Застосування сучасних технологій, таких як електронний обмін даними та автоматизовані системи управління, сприяє підвищенню ефективності роботи митних органів.

Крім того, в управлінні митною справою Великобританії значна увага приділяється питанням безпеки та боротьбі з контрабандою. Це передбачає тісну співпрацю з іншими державними органами, правоохоронними структурами та міжнародними організаціями для запобігання незаконному ввезенню та вивезенню товарів.

Митна політика Великобританії також включає механізми захисту внутрішнього ринку, що реалізуються через застосування антидемпінгових мір, тарифних і нетарифних обмежень, а також стандартів якості товарів. Це сприяє створенню рівних умов для національних виробників і захисту їхніх інтересів.

Окрім вищезазначених аспектів, ще однією важливою особливістю управління митною справою у Великобританії є акцент на забезпеченні відповідності міжнародним торговельним нормам та стандартам. Це особливо актуально після виходу країни з ЄС, коли Велика Британія уклала нові угоди про вільну торгівлю з рядом країн. Зокрема, такі угоди вимагають адаптації митного законодавства до нових умов, щоб уникнути торговельних бар'єрів і забезпечити безперервність імпорту та експорту товарів.

Після Brexit у Великобританії було запроваджено власну митну систему, що замінила колишню систему ЄС. Одним із її ключових елементів стало впровадження так званих "прикордонних митних пунктів", які дозволяють здійснювати контроль товарів і транспортних засобів на нових умовах. Це, зокрема, включає створення нових логістичних хабів і посилення прикордонної інфраструктури для обробки митних декларацій, що стало викликом для бізнесу, особливо в перехідний період.

Також варто зазначити, що Велика Британія активно працює над спрощенням процедур для малого та середнього бізнесу, який займається зовнішньоекономічною діяльністю. Для цього запроваджено ряд програм і

механізмів, які дозволяють полегшити процес декларування товарів та сплати митних зборів, що сприяє стимулюванню міжнародної торгівлі.

Крім того, митні органи Великобританії приділяють значну увагу питанням фіскального контролю, включаючи боротьбу з ухиленням від сплати податків та митних зборів. Це передбачає тісну взаємодію з податковими органами, що дозволяє підвищити ефективність збору митних платежів та зменшити рівень незаконних операцій.

У контексті глобалізації та постійних змін у міжнародній торгівлі, Велика Британія продовжує активно адаптувати свою митну політику, роблячи акцент на гнучкості та швидкості реагування на нові виклики. Це включає розвиток електронних митних послуг, автоматизацію процесів, а також інтеграцію з міжнародними системами обміну інформацією, що сприяє покращенню прозорості та ефективності роботи митних органів.

Важливим аспектом управління митною справою у Великобританії є також впровадження новітніх технологій для оптимізації митних процесів. Зокрема, активно використовується електронна система митного оформлення, яка дозволяє підприємствам подавати митні декларації онлайн, що значно скорочує час обробки і підвищує точність заповнення документів. Ця система інтегрована з різними державними реєстрами та базами даних, що дозволяє митникам швидше отримувати необхідну інформацію для оцінки ризиків та прийняття рішень.

У рамках стратегічних ініціатив також відзначається зосередженість на підвищенні рівня навчання та підготовки співробітників митних органів. Для цього проводяться регулярні тренінги, семінари та курси підвищення кваліфікації, що забезпечують митникам знання про нові законодавчі зміни, міжнародні угоди та технологічні нововведення. Це, у свою чергу, сприяє поліпшенню обслуговування клієнтів та підвищенню професіоналізму у сфері митного контролю.

Не менш важливим є питання співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями. Велика Британія активно бере участь у різних

міжнародних форумах і організаціях, що займаються питаннями митної політики, таких як Світова організація торгівлі (СОТ) та Всесвітня митна організація (ВМО). Ця співпраця сприяє обміну інформацією, кращим практикам та допомагає у формуванні єдиного підходу до вирішення глобальних викликів у сфері митного контролю.

Крім того, важливою складовою митної політики Великобританії є забезпечення безпеки національних кордонів. Це передбачає не лише контроль за ввезенням і вивезенням товарів, але й боротьбу з контрабандою, нелегальною імміграцією та іншими злочинами, пов'язаними з перевезенням товарів через кордони. Для цього митні органи співпрацюють з правоохоронними органами, використовують сучасні технології сканування та моніторингу, що дозволяє виявляти порушення та оперативно реагувати на загрози.[63]

Важливо відзначити, що під час пандемії COVID-19 митні органи Великобританії адаптували свої процеси, щоб підтримувати бізнес і торгівлю. Були введені тимчасові полегшення у митному оформленні, а також спрощено процедури для імпортерів і експортерів, що дозволило зберегти стабільність на ринку.

Крім цього, варто відзначити важливість правового регулювання у сфері митного контролю. Законодавство Великобританії у цій галузі постійно оновлюється відповідно до змін в міжнародному праві, зокрема, у зв'язку з Brexit. Після виходу з Європейського Союзу країна розробила нові митні правила та процедури, які враховують специфіку торгівлі з країнами ЄС та третіми державами. Ці зміни потребували адаптації як з боку бізнесу, так і з боку митних органів, щоб забезпечити безперервність торговельних відносин і уникнути затримок на кордонах.

Значну роль у процесі митного оформлення відіграють також митні брокери та консультанти, які допомагають підприємствам у підготовці необхідних документів та дотриманні всіх вимог законодавства. Це дозволяє зменшити ризики помилок при заповненні декларацій і прискорити процес митного оформлення. Митні брокери виступають посередниками між

підприємствами та митними органами, що забезпечує більш ефективну комунікацію та зменшує адміністративні бар'єри.

Серед сучасних викликів, які стоять перед митними органами Великобританії, можна виділити зростаючий обсяг електронної комерції. В умовах глобалізації та розвитку онлайн-торгівлі митним службам необхідно швидко адаптувати свої стратегії, щоб справлятися з новими формами торгівлі, які часто ускладнюють контроль за товарами, що переміщуються через кордон. Це включає в себе впровадження нових технологій для моніторингу електронних угод та більш жорстке регулювання для запобігання шахрайству.

Іншою важливою тенденцією є зростання усвідомлення потреби в екологічній безпеці. У рамках митної політики Великобританії активно обговорюється необхідність контролю за ввезенням товарів, що можуть завдати шкоди навколишньому середовищу, а також підтримка ініціатив, спрямованих на екологічну стійкість. Це включає в себе регулювання, пов'язане з відходами, небезпечними матеріалами та захистом біорізноманіття.

Крім того, в рамках митної політики Великобританії постійно підвищується увага до боротьби з організованою злочинністю. Це передбачає не лише виявлення та припинення контрабанди, а й активну боротьбу з відмиванням грошей, пов'язаним із незаконними товарними потоками. Митні органи співпрацюють з іншими правоохоронними структурами для покращення обміну інформацією і координації дій у боротьбі з такими загрозами.

Управління митною справою в Великобританії також передбачає активне залучення бізнес-спільноти до процесу розробки та впровадження митних норм. Це відбувається через консультації, круглі столи та інші формати діалогу, які дозволяють врахувати думки підприємців і забезпечити практичність нових регуляцій. Таке партнерство між державними органами та бізнесом сприяє кращому розумінню потреб і викликів, з якими стикаються підприємства, що, в свою чергу, допомагає формувати більш ефективні митні процедури.

Крім того, важливим аспектом управління митною справою є навчання та підвищення кваліфікації митників. Уряд Великобританії приділяє значну увагу

професійному розвитку своїх фахівців, адже сучасний митний контроль потребує знань у різних сферах, включаючи право, економіку, міжнародну торгівлю та сучасні технології. З метою забезпечення високого рівня компетенції митників проводяться тренінги, семінари та програми обміну досвідом з іншими країнами.

Не менш важливим елементом є впровадження електронних систем для спрощення процесу митного оформлення. Система «Митний управлінський портал» (Customs Management System) дозволяє здійснювати подачу митних декларацій в електронному вигляді, що значно зменшує час на оформлення товарів і підвищує ефективність роботи митниці. Впровадження цифрових технологій також дає можливість митним органам здійснювати автоматизований аналіз ризиків, що дозволяє виявляти потенційні порушення та запобігати контрабанді.

У контексті міжнародної торгівлі Великобританія також активно співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями, такими як Всесвітня митна організація (WCO) та Світова організація торгівлі (WTO). Ця співпраця передбачає обмін інформацією, участь у спільних проектах та ініціативах, що сприяють поліпшенню митних процедур та зміцненню глобальної митної системи.

В умовах постійних змін у світовій економіці та глобалізації, управління митною справою в Великобританії залишається динамічним процесом. Зусилля, спрямовані на оптимізацію митних процедур, адаптацію до нових викликів і технологій, а також активна взаємодія з усіма зацікавленими сторонами, є запорукою успішного розвитку митної системи країни. Це дозволяє Великобританії залишатися конкурентоспроможною у міжнародному бізнес-середовищі та забезпечити ефективний контроль за переміщенням товарів через кордон.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ В УКРАЇНІ

3.1 Імплементация зарубіжного досвіду управління митною справою в практичну діяльність Державної митної служби України

Для імплементации зарубіжного досвіду управління митною справою в практичну діяльність Державної митної служби України необхідно вдосконалити нормативно-правову базу. Ключовим аспектом є адаптація українського законодавства до міжнародних стандартів, що дозволить знизити адміністративні бар'єри та спростити процеси митного оформлення. Це передбачає внесення змін до законодавчих і підзаконних актів, які регулюють митну діяльність, з метою забезпечення прозорості, спрощення процедур і підвищення їхньої ефективності.

Вдосконалення нормативно-правової бази Державної митної служби України повинно враховувати успішний досвід ЄС та США. Передусім, необхідно закріпити на законодавчому рівні обов'язковість електронного митного оформлення для всіх категорій товарів. Це сприятиме підвищенню прозорості, спрощенню процедур та зменшенню адміністративного навантаження на учасників зовнішньоекономічної діяльності. Прикладом є система ACE у США та PUEC у Польщі, які інтегрують всі етапи митного оформлення в єдиний цифровий формат, забезпечуючи ефективний контроль і доступність для користувачів.

Адаптація українського законодавства має також включати запровадження автоматизованого управління ризиками, аналогічного системам ATS у США чи CRMS у ЄС. Такий підхід дозволяє ефективно аналізувати дані для ідентифікації ризикових вантажів, зосереджуючи увагу митниці на потенційно проблемних операціях.

Крім того, важливо вдосконалити правові механізми співпраці між митними органами та бізнесом. Програми на кшталт С-ТРАТ у США або АЕО в ЄС демонструють, як партнерство з надійними економічними операторами може спростити митні процедури, мінімізувати перевірки та підвищити довіру до системи в цілому. Для цього необхідно внести зміни до нормативних актів, що дозволять пришвидшити впровадження та сертифікацію авторизованих економічних операторів в Україні.

Також законодавство України потребує оновлення у сфері транзитних перевезень. Впровадження положень Конвенції про спільний транзит, зокрема повномасштабне функціонування системи NCTS, є важливим кроком для забезпечення інтеграції України до міжнародного митного простору.

Окрему увагу слід приділити питанням боротьби з контрабандою та запобігання митним порушенням. З досвіду США, важливим є запровадження інтегрованих систем обміну даними між митними органами та іншими правоохоронними структурами. Це дозволяє посилити координацію міждержавного контролю та зменшити ризики незаконного переміщення товарів. В Україні варто закріпити у законодавстві механізми обміну інформацією в реальному часі з державними структурами та міжнародними партнерами, що стане основою для більш оперативного виявлення правопорушень.

Значним аспектом реформування є також забезпечення прозорості та зниження корупційних ризиків. Для цього необхідно законодавчо закріпити обов'язкову автоматизацію всіх митних операцій, включно з алгоритмами вибору вантажів для перевірки, як це діє у США та ЄС. Використання чітких правил і критеріїв оцінки знижує вплив людського фактора і забезпечує рівні умови для всіх учасників торгівлі.

Крім цього, адаптація законодавства до стандартів ЄС повинна охоплювати гармонізацію класифікації товарів, митної вартості та походження, що зменшить розбіжності у митних процедурах між Україною та

європейськими країнами. Це особливо важливо для покращення транзитного потенціалу України та залучення міжнародних торговельних потоків.

Митна система США демонструє високий рівень автоматизації завдяки інтеграції передових технологій. Центральним елементом є Автоматизована комерційна середа (ACE), яка об'єднує всі процеси митного оформлення на одній платформі. Це дозволяє значно зменшити бюрократичні перепони, пришвидшити процедури й забезпечити прозорість обробки даних. Використання штучного інтелекту та скануючих систем у США допомагає знизити ризики контрабанди, оскільки забезпечує аналіз і перевірку вантажів без фізичного втручання. Також вагомим є застосування електронних систем управління ризиками, що дають змогу ідентифікувати небезпечні транзакції в режимі реального часу.

Польща, як частина митної системи Європейського Союзу, використовує інтегровані цифрові інструменти, які сприяють ефективному управлінню вантажними потоками. Завдяки впровадженню системи попереднього повідомлення про вантажі (ICS) значно зменшено час на кордоні, що важливо для економіки України, орієнтованої на європейський ринок. Крім того, електронні платформи, як-от CELINA, спрощують процес подачі декларацій, дозволяючи бізнесу уникнути зайвих паперових процедур. Використання аудіовізуальних систем контролю забезпечує прозорість митних операцій і підвищує довіру до роботи митниці.

Україна може адаптувати ці рішення, орієнтуючись на створення єдиної цифрової платформи для управління митними процесами, впровадження автоматизованих систем аналізу ризиків і інтеграцію з європейськими митними структурами. Цифровізація в митній справі є ключовим інструментом для модернізації та створення умов, які сприятимуть розвитку міжнародної торгівлі та підвищенню інвестиційної привабливості країни.

Використання сучасних програмних продуктів для автоматизації митних процесів дозволить скоротити час митного оформлення, підвищити точність даних та зменшити можливості для корупції. Електронні системи також можуть

забезпечити краще управління даними та аналітику, що допоможе митним органам у прийнятті рішень на основі фактичної інформації.

Досвід країн, які мають розвинуті митні системи, свідчить про важливість навчання і підвищення кваліфікації кадрів. Україні необхідно інвестувати в підготовку митників, забезпечуючи їх сучасними знаннями про міжнародні правила та процедури. Професійне навчання може включати стажування в зарубіжних митних службах, участь у міжнародних семінарах і конференціях, що допоможе співробітникам Державної митної служби отримати нові знання та навички.

Обидві країни демонструють успішне використання інформаційних технологій у митній справі, проте їхні підходи мають свої особливості. США зосереджені на глобальному контролі та взаємодії з багатонаціональними корпораціями, інтегруючи автоматизовані системи для оцінки ризиків і забезпечення безпеки. Польща ж акцентує увагу на регіональній співпраці, відповідності стандартам ЄС і інтеграції в єдину європейську митну мережу.

Обидва підходи є корисними для України. Від США Україна може перейняти досвід створення єдиної цифрової платформи для управління митними процедурами, зокрема автоматизації перевірок і впровадження інтелектуальних систем аналізу ризиків. Досвід Польщі є цінним у контексті інтеграції в європейську митну систему, що є стратегічним напрямом для України, враховуючи орієнтацію на співпрацю з ЄС.

Необхідно також враховувати питання екологічної безпеки у митній діяльності. Досвід країн з розвинутою митною інфраструктурою показує, що важливою складовою є контроль за переміщенням товарів, які можуть завдати шкоди навколишньому середовищу. В Україні слід запровадити механізми, що забезпечують контроль за імпортом небезпечних товарів і дотриманням екологічних норм.

Імплементация зарубіжного досвіду в управлінні митною справою в Україні є важливим кроком у створенні ефективної митної системи, що відповідає сучасним вимогам. Це дозволить Україні інтегруватися в

міжнародну економіку, полегшити умови для бізнесу та сприяти розвитку зовнішньої торгівлі. Застосування кращих практик, адаптація до міжнародних стандартів, розвиток технологій і підвищення кваліфікації кадрів – все це є ключовими елементами на шляху до модернізації митної системи України.

Співпраця з такими організаціями, як Всесвітня митна організація (ВМО і Світова організація торгівлі (СОТ) та іншими регіональними структурами, може стати основою для обміну досвідом та найкращими практиками. Участь у міжнародних програмах допомоги та розвитку дозволить Україні отримати технічну та фінансову підтримку для впровадження нових технологій та вдосконалення процедур.

Також варто звернути увагу на важливість розвитку митної інфраструктури. Сучасні митні пункти пропуску, оснащені сучасними технологіями сканування і контролю, можуть суттєво підвищити ефективність митного оформлення. Інвестиції в модернізацію інфраструктури дозволять скоротити час очікування на кордонах і знизити ризики корупційних проявів. Паралельно з цим, важливо забезпечити відповідність інфраструктури міжнародним стандартам безпеки та захисту прав споживачів.

Важливим аспектом імплементації є забезпечення захисту прав людини і дотримання етичних стандартів в діяльності митних органів. Запровадження механізмів внутрішнього контролю та незалежного моніторингу діяльності митників дозволить зменшити випадки зловживань і корупції, підвищивши таким чином довіру бізнесу та громадян до митної системи.

Слід також зазначити, що залучення громадськості до процесу митного адміністрування може стати важливим кроком у підвищенні прозорості та підзвітності митних органів. Створення платформ для обговорення змін у митному законодавстві, проведення консультацій з бізнесом та суспільством сприятиме формуванню конструктивного діалогу та врахуванню інтересів усіх сторін.[50]

Для імплементації зарубіжного досвіду в діяльність Державної митної служби України необхідно зосередитися на таких ключових напрямках:

1. Автоматизація митних процедур, що передбачає впровадження електронних систем для подачі декларацій, аналізу ризиків та обробки даних дозволить скоротити час митного оформлення та зменшити кількість корупційних ризиків.

2. Розвиток партнерства з бізнесом, адже як показує досвід США, діалог між митними органами та бізнесом є важливим для виявлення проблем у торговельних процедурах і створення сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності. В Україні доцільно запровадити механізми регулярних консультацій та спільних програм із приватним сектором.

3. Модернізація митної інфраструктури, як приклад Польща демонструє, яким чином інвестиції у сучасні пункти пропуску, обладнані технологіями сканування та контролю, підвищують ефективність роботи митниці. В Україні важливо забезпечити відповідність інфраструктури міжнародним стандартам безпеки.

4. Екологічна безпека, оскільки контроль за переміщенням товарів, що можуть завдати шкоди довкіллю, є пріоритетом для модернізованих митних систем. Україні необхідно інтегрувати екологічні критерії у митний контроль, як це зроблено в ЄС.

5. Розвиток кадрового потенціалу, бо без постійного підвищення кваліфікації працівників митниці, що орієнтоване на міжнародні стандарти й сприятиме підвищенню професійного рівня та ефективності роботи всі інші заходи будуть мало результативними.

6. Співпраця з міжнародними організаціями, адже участь України у програмах Всесвітньої митної організації (ВМО) та СОТ дозволяє отримати технічну допомогу, доступ до найкращих практик і сприяє інтеграції до міжнародної економічної системи.

Імплементация зарубіжного досвіду управління митною справою потребує системного підходу, що включає автоматизацію процесів, розвиток інфраструктури, інтеграцію в міжнародні структури та посилення кадрового

потенціалу. Аналіз досвіду США та Польщі свідчить про важливість цифровізації, партнерства з бізнесом та орієнтації на міжнародні стандарти. Використання цих практик сприятиме створенню прозорої, ефективної та сучасної митної системи в Україні, що відповідає вимогам глобалізованої економіки.

Таким чином, імплементація зарубіжного досвіду управління митною справою в Україні є складним, але необхідним процесом, що вимагає комплексного підходу та залучення всіх зацікавлених сторін. Це дозволить створити сучасну, ефективну митну систему, яка відповідатиме міжнародним стандартам і сприятиме економічному розвитку країни. Завдяки зусиллям усіх учасників процесу, Україна зможе стати активним гравцем на міжнародній арені, що в свою чергу покращить її економічні показники та конкурентоспроможність.

3.2 Впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій в управлінській діяльності митних органів

Державна митна служба України зарекомендувала себе як один із найбільш функціонально розвинутих державних органів. Це не є випадковим, адже аналіз етапів її діяльності свідчить, що процес реформування та вдосконалення митної служби триває постійно, від моменту її становлення до нинішнього етапу, коли діяльність служби ще продовжує вдосконалюватися.

На сьогоднішній день існує брак комплексних досліджень, які б детально розглядали стан митних інституцій в Україні та шляхи подолання наявних проблем. Нинішня податкова система в Україні в основному виконує фіскальні функції, в той час як заохочення бізнесу та громадян до чесної сплати податків і легалізації тіньових доходів залишається на другому плані. Держава і підприємці повинні активно співпрацювати, ставши складовою частиною побудови фінансово незалежної держави з потужною економікою і справедливою системою оподаткування.

Реформування митних інституцій не буде ефективним без діалогу між державою та суспільством, а також без встановлення довіри бізнесу до влади. Основним завданням для дослідження ефективності роботи митних органів є аналіз існуючих перешкод у їхній діяльності, які впливають на забезпечення прав громадян під час митних процедур. Важливо також виробити пропозиції щодо подолання цих проблем і вдосконалення правового регулювання роботи посадовців митних органів.

Забезпечення прав і свобод громадян при перевезенні товарів через митний кордон України є специфічним завданням митних інституцій. Вони повинні створити умови, що дозволять реалізовувати ці права без перешкод і найбільш ефективно. Охорона прав і свобод громадян з боку держави має на меті запобігання їх порушенню, а також сприяння відновленню прав у разі їх порушення.[52]

Функціонування цього механізму повинно ґрунтуватися на митному законодавстві, яке забезпечить повагу до прав громадян, створить ефективну процедуру оскарження рішень і діяльності посадових осіб митних органів. Необхідно також усунути об'єктивні та суб'єктивні чинники, які перешкоджають здійсненню прав громадян у сфері митних правовідносин.

Діяльність митних органів, спрямована на усунення таких перешкод, є складним завданням. Навіть за умов наявності майже ідеального законодавства та можливості ефективного оскарження рішень навряд чи можна досягти повного забезпечення прав і свобод громадян. Ці перепони можна умовно поділити на дві групи: перша — організаційно-структурні, що виникають внаслідок недосконалості структури та неефективності роботи Державної митної служби України; друга — людський фактор, який проявляється у неспроможності посадових осіб виконувати свої обов'язки ефективно і сприймати нові ідеї.

Перша група проблем пов'язана з організаційною діяльністю митних інституцій під час проведення митних процедур для громадян, які переміщують товари та інші предмети через митний кордон України, а також з

управлінською структурою митних органів. Структура є ключовим аспектом функціонування митних інституцій, оскільки вона визначає внутрішню організацію Державної митної служби як управлінського органу. Взаємозв'язки між його компонентами формують цю організацію як систему.

Для забезпечення раціонального розподілу управлінської діяльності важливою є схема розподілу повноважень, завдань і відповідальності. Такі схеми є основою для встановлення відносин між суб'єктами управління як на горизонтальному, так і на вертикальному рівнях. Завдяки правовому регулюванню структурної організації служби здійснюється розмежування компетенції митних інституцій та їх підрозділів, що сприяє ефективному розподілу праці і узгодженості дій.

Друга група проблем стосується персоналу і включає такі питання, як низький рівень заробітної плати, що сприяє корупційним проявам, зловживання службовим становищем, недостатнє володіння комп'ютерними технологіями та англійською мовою, а також опір інноваціям у сфері митної справи.

Щоб зміцнити довіру громадян та бізнесу до діяльності Державної митної служби, необхідно підвищити відповідальність посадових осіб за неправомірні дії та прийняті рішення, а також постійно удосконалювати систему управління ризиками. Це дозволить більш ефективно виявляти зловживання у сфері оподаткування та митного обліку.[53]

Однією з головних задач Державної митної служби є виконання щомісячних індикативних показників доходів Міністерства фінансів України. Це повинно здійснюватись через ефективні заходи боротьби з тіньовим бізнесом, виявлення нових схем отримання податкового кредиту та якісний контроль за ціноутворенням, а не шляхом збільшення фіскального тиску на населення.

Справедливе та неупереджене застосування законодавства в митній сфері є основною метою реформування. Це також передбачає підвищення ефективності процедур митного контролю, реформування системи притягнення до відповідальності за порушення митних правил і покращення методів

боротьби з контрабандою. Окрім цього, важливим є посилення функції оцінки та управління ризиками як основного засобу контролю за повною сплатою податків, зборів та інших митних платежів.

Організаційними завданнями, спрямованими на підвищення ефективності діяльності митних органів, є: підвищення культури сплати податків, позиціонування митної служби як відкритого органу, готового до діалогу з суспільством, формування інформаційної бази щодо діяльності державного органу, розробка та впровадження ефективного механізму надання послуг громадянам та представникам бізнесу, активна співпраця з митними службами інших держав та міжнародними організаціями, оптимізація організаційної структури Держмитслужби, а також періодична оцінка ефективності роботи структурних підрозділів.

Впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) є важливим напрямом цифровізації митних органів, який сприяє оптимізації їх діяльності та інтеграції у міжнародні економічні процеси. Досвід Польщі та США демонструє значні досягнення у цифровій трансформації митної справи, які можуть бути корисними для вдосконалення управління митними процесами в Україні.

Польща, будучи членом Європейського Союзу, активно використовує стандарти, визначені багаторічним стратегічним планом електронної митниці ЄС (MASP-C). Основною складовою польської системи є використання платформи Customs Declaration System (CDS), яка забезпечує електронний обмін інформацією між митними органами та бізнесом. Це спрощує подання митних декларацій, дозволяючи здійснювати всі операції онлайн, що значно скорочує час митного оформлення. Також важливим компонентом є інтеграція з європейською системою NCTS, яка забезпечує безперебійний контроль транзиту вантажів між країнами-членами ЄС.

Додатково Польща інвестує в автоматизацію аналізу ризиків через використання сучасних алгоритмів машинного навчання. Система автоматично аналізує дані про вантажі та виділяє підозрілі операції, що потребують

перевірки. Це дозволяє зосередити ресурси на проблемних ділянках та мінімізувати затримки добросовісних учасників торгівлі.

У США цифровізація митної справи досягла високого рівня завдяки впровадженню автоматизованої комерційної середовищної системи (АСЕ — Automated Commercial Environment). АСЕ є центральною платформою для управління митними операціями, яка інтегрує всі види контролю та дозволяє учасникам торгівлі отримувати доступ до інформації в реальному часі. Використання системи електронного маніфесту в США значно прискорює процес оформлення вантажів на кордоні.

Додатково митна служба США активно застосовує технології штучного інтелекту для оцінки ризиків. Наприклад, за допомогою Big Data аналізуються дані про маршрути, типи товарів та митну історію учасників торгівлі, що дозволяє автоматично визначати потенційні порушення. Такі технології сприяють зменшенню навантаження на митних інспекторів та підвищують ефективність контролю.

Україна, адаптуючи ці практики, може значно підвищити ефективність своєї митної системи. Відповідно до Довгострокового національного стратегічного плану цифровізації, особлива увага приділяється автоматизації митних процесів. Наприклад, впровадження електронного документообігу на основі стандартів MASP-C дозволить забезпечити прозорість процедур і зменшити час оформлення вантажів.

Важливим напрямом є інтеграція з міжнародними платформами, такими як NCTS, що забезпечує попередній обмін інформацією про товари. Досвід Польщі показує, що це дозволяє суттєво спростити транзитні перевезення. Успішна інтеграція України в європейські цифрові мережі сприятиме спрощенню процедур для бізнесу та підвищенню міжнародного статусу країни.

Цифровий моніторинг вантажів також є перспективним напрямом. Україна може впроваджувати сканери для перевірки вантажів без фізичного розпакування, як це активно практикується в США. Крім того, використання електронних систем зважування та розпізнавання номерів транспортних засобів

може забезпечити ефективний контроль за переміщенням товарів на митних постах.

Важливим аспектом є навчання кадрів для роботи з сучасними технологіями. Як у Польщі, так і в США, велика увага приділяється підвищенню кваліфікації митних працівників, що дозволяє максимально ефективно використовувати потенціал цифрових рішень [56].

Таким чином, враховуючи досвід Польщі та США, Україна має можливість створити сучасну, прозору та ефективну митну систему. Впровадження ІКТ не лише спростить взаємодію між митними органами, бізнесом та громадськістю, а й сприятиме зміцненню позицій країни в міжнародній економічній системі.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження встановлено, що система управління митною справою в Україні вимагає подальшої гармонізації з міжнародними стандартами, зокрема *acquis* ЄС, відповідно до зобов'язань, взятих в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Досягнутий прогрес у впровадженні положень розділу 29 "Митний союз" є важливим, але повна імплементація положень *acquis* ЄС потребує додаткових зусиль, включаючи технічну підтримку з боку європейських партнерів.

Аналіз управлінських процесів виявив ключові бар'єри в діяльності митної служби України, серед яких: недостатній рівень автоматизації митних процедур, відсутність повної інтеграції з міжнародними митними системами, недостатньо розвинена цифрова інфраструктура та затримки у впровадженні електронного документообігу. Ці фактори негативно впливають на конкурентоспроможність митної системи та її інтеграцію в міжнародні економічні процеси.

Досвід країн, таких як США, Польща та Велика Британія, показує, що впровадження сучасних інструментів ризик-менеджменту, автоматизованих систем оцінки ризиків та інтеграція з глобальними митними мережами суттєво підвищують ефективність митного адміністрування. Ці підходи можуть бути адаптовані для покращення роботи митної служби України. Зокрема, створення єдиної бази даних для митного контролю та моніторингу ризиків дозволить прискорити процеси оформлення та мінімізувати можливі порушення.

Стратегічні ініціативи, такі як затверджений Міністерством фінансів України у 2024 році Стратегічний план цифровізації Державної митної служби, базуються на європейському досвіді (MASP-C) та спрямовані на автоматизацію митних процесів, спрощення процедур і підвищення прозорості митного оформлення. Реалізація цього плану потребує значних інвестицій у розвиток цифрової інфраструктури, кадрової підготовки та технічної підтримки для забезпечення стійкості електронних систем.

Прийняття проекту Закону про внесення змін до Митного кодексу України, який адаптує національне законодавство до норм Митного кодексу ЄС, є важливим кроком у реформуванні митного законодавства. Це сприятиме зниженню корупційних ризиків, підвищенню прозорості процедур і покращенню умов для зовнішньоекономічної діяльності. Водночас важливим є створення механізмів для ефективного контролю за дотриманням норм оновленого законодавства.

Низький рівень правової обізнаності громадян щодо митних процедур залишається однією з найважливіших проблем, яка сприяє порушенням митного законодавства, ускладнює процедури оформлення вантажів і затримує товарообіг. Важливо запроваджувати сучасні освітні та інформаційні заходи для громадян, орієнтуючись на різні цільові групи, включаючи представників малого та середнього бізнесу, імпортерів, експортерів та фізичних осіб. Для цього можна використовувати такі інструменти, як створення інтерактивних порталів з доступом до актуальної нормативної бази, електронних довідників та інструкцій для митного оформлення. Залучення соціальних мереж для поширення інформації про митні правила та процедури також сприятиме більшому охопленню аудиторії.

Запровадження спеціалізованих онлайн-курсів та вебінарів для представників бізнесу та громадян сприятиме підвищенню їхньої правової обізнаності та мінімізації помилок у митних процедурах. Такі заходи мають охоплювати ключові теми, як-от підготовка митних декларацій, розрахунок митних платежів, правила переміщення товарів через кордон та особливості проходження митного контролю. Водночас необхідно спростити доступ до консультаційних послуг митної служби через гарячі лінії або спеціалізовані чати на онлайн-платформах.

Гармонізація національного законодавства з *acquis* ЄС та впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій не лише підвищать ефективність митного контролю, але й дозволять створити більш прозору та передбачувану систему управління митною справою. Автоматизація процедур,

як-от електронне декларування товарів, інтеграція з міжнародними інформаційними платформами, таких як NCTS (Нова комп'ютеризована транзитна система), а також впровадження електронних митних декларацій, сприятимуть зменшенню бюрократичного навантаження, скороченню часу на оформлення вантажів та зниженню корупційних ризиків.

З метою регіональної інтеграції та розвитку міжнародної торгівлі слід акцентувати увагу на розвитку транскордонного співробітництва. Зокрема, укладення угод про взаємне визнання митних процедур із сусідніми країнами дозволить спростити митні формальності, підвищити швидкість перевезення товарів і зменшити витрати для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Особливу увагу варто приділити інтеграції з митними органами Європейського Союзу для забезпечення єдиних стандартів контролю та оформлення товарів.

Для ефективного впровадження змін необхідно забезпечити координацію між усіма зацікавленими сторонами: органами державної влади, бізнесом, громадськістю та міжнародними організаціями. Використання інструментів електронного урядування, таких як єдині електронні платформи для сплати митних платежів та моніторингу переміщення товарів, дозволить оптимізувати взаємодію між митною службою та суб'єктами господарювання. Водночас важливо впроваджувати механізми моніторингу виконання стратегічних планів, забезпечуючи їхню відповідність міжнародним стандартам.

Додатково слід розробити чітку систему індикаторів для оцінки ефективності реалізації митних реформ, що охоплює такі аспекти, як середній час митного оформлення, рівень правопорушень, обсяг сплачених митних платежів та задоволеність користувачів послугами митної служби. Це дозволить вчасно виявляти проблеми та впроваджувати коригувальні заходи.

Важливим є підвищення ефективності роботи митних органів через оновлення кадрової політики, зокрема впровадження системи стимулювання працівників, базованої на досягненні ключових показників ефективності. Крім того, необхідно проводити регулярні тренінги для підвищення кваліфікації працівників митниці, орієнтуючись на найкращі міжнародні практики.

Інтеграція передових міжнародних практик та технологій у митне адміністрування України є ключовим фактором для підвищення ефективності роботи митних органів та забезпечення прозорості процедур. Подальше впровадження цифрових технологій, автоматизація процесів та адаптація законодавства дозволять Україні стати конкурентоспроможним учасником глобальних економічних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко Н.Л., Дорошенко Т.М., Матвеев М.Е. Проблеми митного контролю в контексті європейської інтеграції України. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 55–60.
2. Актуальні питання теорії та практики митної справи: монографія / за заг. ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2013. 428 с.
3. Баранов С.О. Актуальні проблеми адміністрування митних платежів в Україні: сучасний аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 117-119.
4. Борисенко А.С., Петрова І.П. Діджиталізація митних процедур: європейський досвід та українські перспективи в умовах воєнного стану. *Економічний вісник Донбасу*. 2024. № 1(67). С. 25-31.
5. Бережнюк І.Г. Ефективність митного регулювання в контексті інтеграції України до європейського економічного простору. *Вісник Академії митної служби України*. 2015. № 4. С. 35-40.
6. Берестов І.В., Пестременко-Скрипка О.С. Застосування методів математичної статистики до прогнозування кількості оформлення митних декларацій. Системи та технології. 2022. № 2 (64). С. 30-37.
7. Берестов І.В., Пестременко-Скрипка О.С., Шелехань Г.І., Берестова Т.Т. Цифровізація процесів митного контролю та митного оформлення вантажів на залізничному транспорті. *Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки*. 2022. Випуск 5. Частина 2. С. 291–298.
8. Брехов С.С. Розвиток системи управління митними ризиками в контексті підвищення ефективності постмитного аудиту в Україні. *Економічний вісник*. 2017. № 1. С. 37–42.
9. Вакульчик О.М., Єдинак Т.С. Європейський досвід оцінки результатів упровадження систем спрощеного митного контролю та якістю митного аудиту. *Вісник Академії митної служби України*. 2012. № 1 (47). С. 10–17.

10. Вишинська Т.П. Протидія «сірим» схемам у здійсненні зовнішньоторговельних операцій як фактор поповнення Державного бюджету України. *Економіка і регіон*. 2012. № 3 (34). С. 80–84.
11. Войтов С.Г. Класифікація товарів як інструмент митно-тарифного регулювання: аспект визначення і контролю. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 9 (147). С. 42–48.
12. Войтов С.Г. Сучасна зумовленість та проблеми становлення національної системи митного постаудиту // *Формування системи митного аудиту України: матеріали науково-практичного семінару*. Хмельницький: Держ. наук.-дослід. ін-т митної справи, 2013. С. 38–41.
13. Годованець О. Проблемні аспекти адміністрування митних платежів і напрями їх усунення. *Світ Фінансів*. 2008. № 4 (17). С. 147–148.
14. Годованець О.В. Стратегічні орієнтири реалізації системи управління ризиками в митних органах. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 10 (161). С. 101–106.
15. Губіна І.С. Митний постаудит у системі митного контролю: проблеми нормативно-правового регулювання. *Вісник Академії митної служби України*. 2012. № 1.
16. Гуцул І.А. Фіскальна компонента контрольної діяльності митних органів в Україні. *Економіка та митно-правові відносини*. 2017. Випуск 2. С. 14-21.
17. Дудорова Т.Ю. Електронна митниця як один із напрямів удосконалення митної логістики. *Актуальні проблеми інноваційного розвитку кластерного підприємництва в Україні*. Київ: КНУТД, 2020. С. 139-143.
18. Єдинак В.Ю., Єдинак Т.С. Функціонування системи митного аудиту в Україні: управлінський аспект. *Ефективна економіка*. 2013. № 12.
19. Заболітна М., Микуляк О. Інституційне забезпечення електронного декларування у митній сфері України. V International Scientific and Practical Conference "Theoretical and empirical scientific research: concept and trends" June 23, 2023 Oxford, United Kingdom. С. 30-36.

20. Про державну митну службу України: Закон України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96#Text>
21. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/959-12#Text>
22. Про Митний тариф України: Закон України від 04 червня 2020 року № 674-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2371-14>
23. Запорожець О.Ф. Методичні підходи до формування та розвитку національної ризикоорієнтованої системи адміністрування митних платежів // Митна безпека. 2013. № 1. С. 54–59.
24. Канадське агентство прикордонної служби (Canada Border Services Agency, CBSA) URL: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/>
25. Кнішек О.О., Дяченко Є.С. Управління ризиками як основа проведення успішного митного постаудиту: зарубіжний досвід та українські перспективи. *Вісник Академії митної служби України*. 2012. № 2. С. 70–76.
26. Коваль Н.О. Інституційні засади адаптації митного законодавства України до стандартів ЄС. *Lex Portus*. 2018. № 3. С. 106-118.
27. Komenda Główna Straży Granicznej URL: <https://www.strazgraniczna.pl/pl/straz-graniczna/kierownictwo-sg>
28. Костенко А.О. Механізми розбудови митного контролю після випуску товарів в Україні: зб. наук. праць університету ДФСУ / гол. ред.: М. О. Кужелєв. 2017. № 1. С. 153–171.
29. Качан О.І. Імплементация європейських стандартів митної безпеки в українську практику: виклики та можливості. *Науковий вісник Університету митної справи та фінансів*. 2023. № 4. С. 78-85.
30. Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9, № 1. С. 106-112.
31. Красівський О., Товт В. Проблеми митного аудиту в контексті міжнародної інтеграції. *Митна справа*. 2014. № 6. С. 45-50.

32. Крисовата К. Ефективність митного контролю в контексті протидії фіскальним ризикам і контрабандним явищам. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-50>
33. Лемеха Р. Автоматизація та інформатизація митних процедур як пріоритетні напрями удосконалення адміністрування митних режимів в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 126–133.
34. Лемеха Р. Теоретико-методологічні та правові засади митних режимів в Україні: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 344 с.
35. Лялька А.Б. Фіскальна функція митних органів України. *Митна справа*. 2012. № 5. С. 56–60.
36. Медвідь Ю.О. Впровадження досвіду країн ЄС та СНД у сфері митного пост-аудиту в Україні в контексті спрощення митних процедур. *Митна безпека*. 2012. № 1–2. С. 121–130.
37. Митна енциклопедія: у 2 т. Т. 2 / редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. 536 с.
38. Митна політика та митна безпека України: монографія / за заг. ред. П.В. Пашка, І.Г. Бережнюка. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. 338 с.
39. Митна справа: підручник / Крисоватий А.І., Герчаківський С.Д., Демянюк О.Б. та ін.; за ред. А.І. Крисоватого. Тернопіль: ВПЦ «Екон. думка ТНЕУ», 2014. 540 с.
40. Митний кодекс України (чинна редакція від 13 березня 2012 року № 4495-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
41. Найденко О., Тихомирова Д. Роль митних платежів у контексті євроінтеграції України. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 60. С. 180-185.
42. Основні показники діяльності митних органів у напрямку адміністрування митних платежів у 2022 році. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062#slideshow_1675096983974

43. Офіційний вебсайт Прикордонно-митної служби США (U.S. Customs and Border Protection, CBP): <https://www.cbp.gov/>
44. Офіційний портал Державної митної служби.
URL: <https://customs.gov.ua/>
45. Пашко П.В., Бережнюк І.Г. Митна політика та митна безпека України: монографія. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. 338 с.
46. Положення, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-п#Text>
47. Порушення митних правил та відповідальність за них.
URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
48. Прокопенко В.В. Митні формальності: поняття, зміст (міжнародно-правовий аспект). Митна справа. 2021. № 3. С. 28-35.
49. Руда Т.В., Нагорічна О.С. Напрями вдосконалення системи управління ризиками в митній системі України. *Економіка та держава*. 2022. № 8. С. 42-47.
50. Сайт HMRC URL: www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs
51. Селезньов В.І. Митний контроль: результати і перспективи. *Митниця: інформаційно-аналітичний огляд*. 2016. № 6. С. 5–7.
52. Степаненко С. Перспективи розвитку митного регулювання на базі європейських норм. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 49-53.
53. Угода про асоціацію між Україною та ЄС (ратифікована Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року).
URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciu>
54. Угода про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. Ст. 2989.
55. Her Majesty's Revenue and Customs (HMRC): <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs>

56. Федотов О.П. Концепція здійснення державної митної справи в Україні. *Митна безпека*. 2020. № 4. С. 70-76.
57. Федоришина Л.М. Митний контроль та митне оформлення: основні аспекти організації та здійснення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 5. С. 160-165.
58. Хома В.О., Молдован Е.С. Сучасні тенденції розвитку митної справи: міжнародний та національний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 72. С. 122-127.
59. Шевчук С. Митна безпека та митні інтереси держави: особливості економіко-правового регулювання. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 10(2). С. 36-39.
60. Шмигаль назвав шість елементів реформи митниці.
URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/895325.html>
61. Ярмоленко Ю.О. Удосконалення механізмів державного управління митною справою в контексті євроінтеграції України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2023. № 2(51). С. 89-95.